

EL TEATRE COM EINA EN LA INTERVENCIÓ SOCIAL

EL TEATRE SOCIAL COM EINA EN LA INTERVENCIÓ SOCIAL DES DE LA DISCIPLINA DEL TREBALL SOCIAL

*“ACTORES SOMOS TODOS NOSOTROS,
Y CIUDADANO NO ES AQUEL QUE VIVE EN SOCIEDAD:
ES AQUEL QUE LA TRANSFORMA”*

AUGUSTO BOAL

NOMBRE DE PARAULES DEL TREBALL: 22.860

NOMBRE DE PARAULES D'ANNEXOS: 1.922

TOTAL: 24.782

AGRAÏMENTS

El següent treball ha estat realitzat gràcies a la participació de totes les persones que he entrevistat i han dedicat una mica del seu temps per ajudar-me a la construcció d'aquest estudi, aportant els seus coneixements i experiència, que, de tal manera, no hagués obtingut la significació que finalment ha tingut.

Anomenar especialment a Marta Llobet pel seu interès i temps dedicat, que ha estat continu, per facilitar-me contactes per entrevistar i informació bibliogràfica. A la Aida Ballester Lladó per recomanar-me bibliografia, i la Cristina Bravo també per facilitar-me contactes i l'oportunitat de veure alguna representació teatral, i a totes aquelles persones que d'alguna manera han posat el seu gra de sorra: mitjançant entrevistes, deixar-me assistir a tallers teatrals, assajos i la disposició per contactar amb mi, via e-mail o per telèfon.

Finalment vull agrair tota la meva família i amics que han estat present, d'una manera o altre, pel suport que m'han ofert durant aquest procés d'aprenentatge que ha durat quatre anys, però sobretot per fer-me entendre i comprendre que: la saviesa no és un regal, és una cosa que s'ha de lluitar i guanyar.

ÍNDEX

1. Introducció	10
2. Objectius	13
2.1 Objectiu general	13
2.2 Objectius específics	13
3. Marc teòric	13
3.1 Retratant el Treball social	13
3.1.1 Concepte	14
3.1.2 Del treball social a la intervenció social	15
3.1.3 De l'objecte als objectius del Treball Social	15
3.1.4 Principis bàsics del Treball Social	16
3.1.5 Funcions i el quefer del professional	17
3.2 L'art i el treball social	18
3.2.1 Interacció de l'Art	19
3.3 Una disciplina artística i una disciplina social: Teatre i Treball social	20
3.3.1 El teatre, una pràctica més del Treball Social	20
3.4 El teatre a la història del Treball Social	22
3.5 Del entreteniment a la intervenció social	24
3.6 El Teatre Social	27
3.7 El Teatre Oprimint	28
3.7.1 Teatre Oprimint en la pràctica	29
3.7.2 Tècniques del Teatre del Oprimint	29
3.7.2.1 Teatre imatge	30
3.7.2.2 Teatre-fòrum	30
3.7.2.3 Teatre comunitari	30
3.7.3 Teatre del Oprimint en el professional	31
3.8 El Teatre i els silencis de les emocions humanes	31
3.8.1 Afavorint aspectes personals de l'individu	32
3.8.2 La participació dels subjectes	33
3.9 Dificultats en aplicar el teatre a la intervenció social	33
4. Metodologia	36
4.1 Tipo d'estudi	36
4.2 Disseny, etapes d'estudi	37
4.3 Població objecte d'estudi	40
4.3.1 Criteris de selecció de la mostra	41
4.4 Tècniques utilitzades	44
4.5 Consideracions ètiques i legals	45
4.6 Limitacions	45
4.7 Fases de la investigació	46
5. Anàlisis dels resultats i discussió	48
6. Conclusions i propostes	71
7. Referències bibliogràfiques	74
8. Annexes	78

8.1 Annex I. Poema	78
8.2 Annex II. Guions d'entrevistes	79
8.3 Annex III. Model de Consentiment Informat	86
8.4 Annex IV. Imatge Teatre Social	87

ÍNDIX DE FIGURES

Figura 1. Model de decisió individual per participar en activitats culturals.....	33
Figura 2. Assaig teatral. “ P I (E) C E”	87

ÍNDIX DE TAULES

Taula 1. PERFIL DELS PROFESSIONALS ENTREVISTATS.....	42
Taula 2. PERFIL DELS PARTICIPANTS ENTREVISTATS.....	43
Taula 3. FASES DE LA INVESTIGACIÓ.....	47

RESUM

Als anys 70 a Brasil, sorgí la pràctica teatral com una nova forma dramatitzada de reacció, als excessos del capitalisme a través d'injustícies socials, de la vida dels ciutadans i l'expressió lliure. Els artistes creaven obres en contingut social sobre les situacions que vivia la societat i les utilitzaven com a forma d'expressió crítica dels ciutadans davant les situacions que vivien. Dramaturgs com Augusto Boal, van fer possible la renovació del teatre i la seva ampliació, amb el Teatre del Oprimid, apreciament el teatre com a metodologia d'utilització en intervencions socials.

El següent treball, destaca la utilitat que té el Teatre Social com eina per a la intervenció social del professional de la disciplina del Treball Social. Donant a conèixer la relació que hi ha entre aquestes dues disciplines, i com de les tècniques del Teatre del Oprimid, es poden relacionar amb els objectius del Treball Social, creant així, una eina complementaria dintre de la intervenció social del professional. Es va realitzar un estudi descriptiu i explicatiu, dintre d'una perspectiva qualitativa i a partir de tècniques d'observació i entrevistes. S'analitzaren les dades obtingudes dels participants de teatre social i dels professionals amb experiències i coneixements sobre la temàtica. A partir de dues dimensions es van poder classificar per categories d'anàlisi diferents descripcions sobre què aporta la utilització d'aquesta eina, als professionals i als participants. Amb la metodologia utilitzada per a la següent investigació, s'ha reconegut el valor social i la utilitat del teatre en la intervenció social.

S'identificaren beneficis a nivell grupal a partir del debat entre espectadors i actors sobre situacions o problemàtiques socials i reals. A nivell individual les dinàmiques teatrals fomenten l'empatia, l'autoestima, l'autoconfiança, potencien capacitats de comunicació, d'expressió i relacionals. Com a dificultats trobaríem la poca credibilitat dels objectius del teatre com eina d'intervenció social per part de la població i les institucions, la falta d'implicació, la diversitat o la falta de motivació dels participants.

La disciplina del treball social s'apropia d'un nou llenguatge artístic fruit d'una metodologia teatral creativa. S'utilitza en àmbits de context social, apropant-se a l'individu i la societat, per a la comprensió, la recerca d'alternatives a problemes o situacions socials, interpersonals i individuals, i als treballadors socials, els hi permet fer la seva intervenció més rica i completa.

Paraules clau: Teatre Social, Treball Social, Intervenció Social, Teatre del Oprimid, Conscienciació, Art.

ABSTRACT

In the 70s in Brazil, theatrical practice emerged as a new form of dramatized reaction to the excesses of capitalism through social injustices of life of citizens and free expression. The artists created works in social content on the situations lived by the Company and used as a form of expression that is critical of the citizens living in situations. Playwrights such as Augusto Boal, made possible the renovation of the theatre and its extension, the Theatre of the Oppressed, appreciating theatre as a methodology for use in social interventions.

The following work highlights the utility of the Social Theatre as social intervention tool for the professional discipline of Social Work. Revealing the relationship between these two disciplines and techniques such as Theatre of Oppressed, can relate to the objectives of social work, creating a complementary tool within the social work profession. We conducted a descriptive and explanatory, within a qualitative perspective and from observation techniques and interviews. We analyzed the data obtained from participants in social and professional theatre experience and knowledge on the subject. From two dimensions could be classified by different categories of analysis which provides descriptions of the use of this tool, professionals and participants. The methodology used for the following research, recognized the social value and utility of social intervention in the theatre.

Identified benefits from group level discussion between audience and actors on social issues or situations and real. At individual level dynamics theatrical foster empathy, self-esteem, self-confidence, enhance communication skills, expression and relational. How to find little difficulties credibility of the objectives of the theatre as a tool of social intervention by the population and institutions, lack of involvement, diversity or lack of motivation of the participants.

The discipline of social work appropriates a new artistic language the result of a creative theatrical methodology. Used in areas of social, approaching the individual and society, for understanding, finding alternatives to social problems or situations, interpersonal and individual social workers, allows them to make intervention richer and more complete.

Keywords: Social Theatre, Social Work, Social Intervention, Theatre of the Oppressed, Awareness, Art.

GLOSSARI D'ACRÒNIMS I SIGLES

CAP: Centre d'Atenció Primària

Curinga: Comodí

Espect-actor: l'espectador passa a ser l'actor

Jocker: mediador del teatre social

PI(E)CE: Projecte Intergeneracional De Creació Escènica

TF: Teatre Fòrum

TI: Teatre Imatge

TO: Teatre del Oprimít

TS: Teatre Social

UB: Universitat de Barcelona

1. Introducció

El següent treball estudia la relació que hi ha entre el Teatre i el Treball Social, sent el Teatre una eina creativa i transformadora per a la intervenció social i així conèixer, no sols les problemàtiques o necessitats de la població, sinó saber intervenir en les competències personals individuals i socials mitjançant el teatre i abordar a partir del treball social la seva intervenció permetent on la persona es converteixi en l'actora per promoure el canvi.

El treball social té diferents models i estratègies d'intervenció. Però de tan en tan, cal fer un petit parèntesis i reflexionar sobre la intervenció del treballador social davant les noves realitats socials, que alhora, permeten la introducció de noves eines pràctiques al seu abast, realitzant en aquest cas, la intervenció des d'una mirada més oberta, expressiva i emotiva, a partir dels propis subjectes els quals, d'alguna manera, intenten realitzar un canvi en les seves competències personals individuals i socials. Parlarem doncs, d'una estratègia poc utilitzada en la intervenció del treball social que sorgeix a partir de la disciplina artística, i més concretament, del Teatre.

Tal i com emmarca Viscarret (2007) no sols és el pas dels esdeveniments o canvis socials els que permeten l'evolució del Treball Social en quant als models d'intervenció, sinó que també són les diverses teories que influencien el Treball Social en la seva pràctica (p.12), així com la disciplina artística, que encara que no hagi estat molt rellevant, alguns cops s'han utilitzat mètodes teòrics en la pràctica del treballador social, com a eina o llenguatge d'intervenció per arribar a les persones i intervenir en les seves competències personals per promoure o incentivar petits canvis individuals i relacionals.

Alguns dels autors relacionen teories artístiques dintre la intervenció de l'àmbit social, i que veurem en el següent treball, perquè l'art té un caràcter transformador que pot promoure canvis a la població. Per aquest motiu m'agradaria reflectir la vinculació que hi ha entre aquestes dues per així analitzar i reflexionar sobre el teatre social i les seves tècniques com a possibles eines d'intervenció en la pràctica del Treball Social sense deixar de banda les pròpies capacitats, coneixements, habilitats i experiències dels professionals que li permeten també realitzar la seva tasca.

La idea d'aquest estudi neix de diverses vivències experimentades. Recordo que a les pràctiques II del grau de treball social, la tutora que em va dir que les activitats artístiques també podien configurar la nostra pràctica. Sabia que m'agradava la música i un cop em va fer veure com la música o el teatre tenien tècniques útils per a la intervenció social. Apart d'això, recordo també

que durant la carrera alguns professors ens recalaven que alhora d'intervenir amb un usuari era important saber escoltar i respectar els silencis, perquè permeten a les persones ordenar els seus pensaments. Burguet (2009) classifica el silenci com una forma de comunicació no verbal que no és transmesa per la veu, però que és transmissor de comunicació i de missatges, perquè la paraula no significa necessàriament soroll. Hi ha una gran pluralitat de sons del silenci. Cada silenci és únic, no hi ha dos silencis iguals ni dues persones que cerquin o necessitin un mateix silenci (Burguet, 2009). Després d'un llarg silenci i sol haver una informació important. Formen part de la conversa de l'usuari-professional, i pel que fa a la música, els silencis són igual d'importants, ja que una partitura no tindria sentit sense respectar els seus silencis i la seva durada.

Reconec que la música ha experimentat en mi, durant molts anys, sentiments on molts cops quan tocava una partitura, era jo la protagonista. Des del teatre, l'actor també es sent artista de la seva pròpia obra i els permet un alliberament de sentiments que els expressen mitjançant la interpretació d'un rol que ens és determinat durant uns instants.

Per aquests motius, he volgut reflexionar sobre l'Art en la disciplina, concretament amb el Teatre. Reconec que en el teatre mai he estat protagonista d'alguna obra o funció, el meu paper sempre ha estat fer d'espectadora i intentar simpatitzar amb cada un dels personatges, identificar quin és el fil conductor de la història i entendre el que ens volen transmetre. En canvi, en la música ha estat al revés; he estat l'artista, la pianista on tenia que transmetre a través del so d'algun instrument els sentiments que volia expressar als espectadors. Això per a mi era alliberador, em feia sentir bé, em permetia conèixer-me interiorment. A partir d'aquí he volgut plasmar l'activitat artística com una possible eina en la intervenció social, ja que a través de la meua experiència he pogut comprovar els beneficis que aporta, i estaria bé que més gent pogués aprofitar-ho, a partir de tècniques pròpies de l'activitat artística i que els permeti promoure canvis a conflictes o situacions, ja siguin socials, com personals.

Un cop aquesta reflexió, em vaig introduir al tema del teatre llegint el Teatre del Oprimid d'Augusto Boal. Una modalitat teatral que ha demostrat una eficàcia social i imaginativa per a la solució de conflictes entre els ciutadans. És una modalitat que es practica a molt països per crear debats sobre problemàtiques socials, escolars, interpretar i modificar relacions familiars (Baraúna i Motos, 2009). Boal exposa la possibilitat de representar-ho sobre un escenari a través d'arguments de situacions de la vida real, i així identificar problemàtiques socials viscudes, trobar solucions o altres maneres de prevenir i saber abordar-les. Aquesta tècnica teatral desenvolupa activitats socials i educatives per a la població, participació, reflexionar i crear

diàleg, debats constructius sobre qüestions socials i personals que afecten a les vides quotidianes de les persones.

Baraúna i Motos (2009) citen a Boal el qual defineix el teatre com “*una actividad construida para las interacciones colectivas, donde el aprendizaje es compartido (...). Estas actividades teatrales ayuda al desarrollo personal, intelectual y emocional del participante y a la creatividad transformadora*” (p.89). A partir del Teatre del Oprimit podem treballar des de lo individual a lo col·lectiu: persona, personalitat i personatge (Baraúna i Motos, 2009). I veure com el relat d’una obra teatral es fusiona en els sentiments dels espectadors passant a tenir la perspectiva del món real al irreal.

Partint d’aquesta base, aquest Treball de Final de Grau, pretén estudiar i analitzar la vinculació del teatre amb el treball social, com és la seva influència en la intervenció social, els beneficis i canvis que pot arribar a aportar tant a la persona, un grup, a la comunitat i al seu entorn, i perquè diem que pot ser una eina de canvi a partir de la perspectiva del treball social.

En relació a l’estructura documental, consta de 8 apartats, inclòs les referències i els annexes. El treball s’inicia amb aquesta *Introducció*, on s’ha pogut veure que s’hi expliquen aspectes generals de la investigació, com ara l’objecte d’estudi, la problemàtica i la finalitat que es treballarà en aquest document. El segon apartat, s’hi descriuen els *Objectius* de l’estudi: el general i específics, que es pretenen aconseguir. Seguidament, es troba el *Marc teòric*, el qual situa i engloba tota la informació i documentació obtinguda de la recerca bibliogràfica. Després, la *Metodologia*, on s’hi recull els passos que s’han seguit, així com l’acció realitzada per recollir la informació que fonamenta l’estudi i que ha aconseguit verificar i donar credibilitat a la nostra investigació científica social.

El *Anàlisis dels resultats i discussió*, que s’han portat a terme mitjançant la codificació de la informació obtinguda en categories i la relació d’aquestes categories entre si amb els fonaments teòrics de l’estudi, és a dir, s’ha realitzat una integració de tota la informació.

Per últim, es troben les *Conclusions i les propostes* de millora, on s’hi recullen aspectes a destacar del treball realitzat, i es desenvolupen algunes propostes per millorar la intervenció del treballador social mitjançant el teatre social per intervenir en les competències de les persones (individuals, relacionals...), com una eina de pressa de consciència d’aquestes i en relació a la incorporació d’un nou llenguatge i tècnica en les intervencions socials dels treballadors socials.

Per aconseguir els objectius establerts a continuació, metodològicament, s’ha realitzat una investigació aplicada i de caràcter qualitatiu. Per obtenir la informació, s’ha fet ús de l’entrevista

com eina qualitativa, i s'han elaborat 5 tipus de guions, cada un dirigit en el tipus de professional corresponent, i uns altres als participants amb experiències sobre tallers teatrals i de teatre social. A partir de la realització de 12 entrevistes, s'ha realitzat l'anàlisi de dades del treball de camp contrastant la informació de la construcció teòrica.

2. Objectius

En aquest apartat s'expliquen els objectius de la investigació, primer l'objectiu general i després els seus objectius específics, amb la finalitat de dirigir la temàtica a tractar, la qual donarà resposta a l'objecte d'estudi seleccionat.

2.1 Objectiu general

- Conèixer com a través del teatre social, pot esdevenir una possible eina d'utilització a la intervenció social des de la disciplina del treball social.

2.2 Objectius específics

- Conèixer la relació i la vinculació entre la disciplina artística (el teatre), i la disciplina del treball social.
- Identificar diferents maneres d'intervenir des del treball social a partir de les tècniques teatrals.
- Conèixer les dificultats que s'han trobat els treballadors socials i els altres professionals entrevistats alhora d'utilitzar el teatre en la intervenció social.
- Analitzar els beneficis individuals i col·lectius que aporta el teatre social i els efectes d'utilitzar-lo en la intervenció social.
- Conèixer alguna experiència rellevant on el teatre s'hagi utilitzat amb una finalitat social.

3. Marc teòric

3.1 Retratant el Treball social

Des dels inicis del Treball Social (d'ara en endavant TS), alguns autors introduïen "l'art" en les seves definicions genèriques. En aquest apartat s'enfoca de manera acotada aspectes sobre el TS (definició, què implica la seva intervenció social, qui es beneficia, els seus principis i funcions), per tal d'entendre què suposa la seva intervenció social per després reproduir-ho en la disciplina artística i així veure que son dues disciplines semblants.

Swithum Bowers, va portar més de trenta definicions del que és i era el treball social, i va concloure dient que “*el Trabajo Social constituye un arte*”(citat per Hills, 1992:31). L'autora Mary Richmond, ho defineix com “*el arte de hacer diferentes cosas por diferentes personas i con ellas*” (p.31). La paraula “*art*” també implica adaptació creativa dels coneixements científics a cada situació humana (Hills, 1992).

3.1.1 Concepte

Distintes són les maneres de definir el TS, concepcions, teories i pràctiques. S'entenia de manera general i imprecisa. Mentrestant, les diferents rames del TS es van anar unificant entre sí, fent finalment, realitat les distintes teories a la pràctica i fer-la una professió única. Actualment, els autors, des de les seves posicions doctrinals l'han definit en concepcions específiques: com una institució, un instrument social, un servei, una professió, una activitat (Moix, 1991).

Tot aquest procés es va veure influenciat per altres disciplines. Manuel Moix (2006) anomena a: Exequiel Ander Egg, qui deia que el TS no és una ciència, sinó una tècnica social. Espinas, identifica el TS un art en la praxis. Robert Maclver, gran defensor del TS com a art, plasma la relació del TS i la sociologia. L'autor indica una distinció: sent la *ciència* referida a les relacions socials, i el treball social, concebut com l'*art* que té per objecte alleujar o remoure els particulars desajustos que pateixen els individus en situacions socials específiques. Ara bé, no té molt de sentit que diguem que el treball social sigui alhora ciència, art i professió, doncs estariem parlant d'una sola realitat, i una cosa és art, una altra molt distinta és ciència i una altra és la professió. Doncs bé, el TS té distintes cares, on cada una d'elles té distintes realitats però alhora estan íntimament connectades per lo que l'activitat tècnica i d'ajuda dóna lloc a la seva corresponent ciència, al seu corresponent art i a la seva corresponent professió (Moix, 2006).

Manuel Moix (2006) l'acaba definint com:

la actividad de ayuda técnica y organizada ejercida sobre las personas, los grupos y las comunidades, tratando de ayudarles a que se ayuden a sí mismos, con el fin de procurar su más plena realización y mejor funcionamiento social, y su mayor bienestar, mediante la activación de los recursos internos y externos, principalmente los ofrecidos por los Servicios Sociales y por las Instituciones y los sistemas del Bienestar Social (p.259).

A través del seu mètode bàsic: el treball social de casos, el treball social de grups i el treball social en comunitats. L'objectiu és ajudar al usuari i ajudar-se a sí mateix amb la finalitat de: realització de les persones, famílies, grups i comunitats, millorar el seu funcionament social y aportar un major benestar (Moix, 2006).

A partir del Comitè Executiu de la Federació Internacional de Treballadors Socials i la Junta de l'Associació Internacional d'Escoles de Treball Social, l'any 2000 van aprovar la definició global del Treball Social, llavors consensuada el 2014 a Melbourne, Austràlia:

es una profesión basada en la práctica y una disciplina académica que promueve el cambio y el desarrollo, la cohesión social, y el fortalecimiento y la liberación de las personas. Los principios de la justicia social, los derechos humanos, la responsabilidad colectiva y el respeto a la diversidad son fundamentales para el Trabajo social. Respaldada por las teorías del Trabajo social, las ciencias sociales, las humanidades y los conocimientos indígenas, el Trabajo social involucra a las personas y las estructuras para hacer frente a desafíos de la vida y aumentar el bienestar (Consejo general, 2017, para. 3).

3.1.2 Del treball social a la intervenció social

El món està constantment en moviment i transformació, per lo que el treball social constantment està atent als canvis i les transformacions de la societat, perquè d'aquests, depèn la intervenció social.

Fantova (2007), denomina la intervenció social a *“la actividad que se realiza de manera formal y organizada, intentando responder a necesidades sociales y, específicamente, incidir significativamente en la interacción de las personas, aspirando a una legitimación pública o social”* (p.2).

La finalitat és que les persones puguin desenvolupar-se integralment i millorar la seva qualitat de vida, segons el seu context social. Es fa cara a cara i a partir de dos nivells: micro i macro. El primer, a través de les famílies, el propi individu. I el segon, recull a la comunitat o grup gran de persones. Els professionals, depenent de la necessitat a la que es vol donar resposta, intervindran segons un d'aquests nivells. La intervenció social també té un caràcter interactiu i relació, perquè col·labora amb diverses disciplines-professions, i contínuament es relaciona amb persones, famílies i comunitats.

3.1.3 De l'objecte als objectius del Treball Social

Per saber quin és l'objecte del Treball Social, primer s'ha d'entendre la realitat social. L'objecte sempre ha girat entorn a les necessitats, conflictes o problemes de les persones i la societat. Partint d'una realitat social, la persona segons la seva situació personal i entorn, viurà la realitat d'una manera. Tot i que la realitat social està sotmesa als canvis socials que la configuren, també generen importants novetats i qüestions socials, que acaben interpel·lant al Treball Social nous reptes dintre d'aquesta gran espiral de canvi i adaptació amb l'objecte i el subjecte. L'autor

Navitas de la Red (1993), afirmava que *“los cambios que se producen en el surgir de las aspiraciones, necesidades, exigencias y desajustes, y que afectan a individuos, grupos y comunidades”* (p.168).

Molina y Romero (1999) van estar definint l'objecte com la relació entre l'individu i la situació del seu entorn, les necessitats, desigualtats i problemàtiques socials, les relacions familiars i problemàtiques relacionades amb l'individu–societat.

El TS intenta aportar una millor qualitat de vida a aquestes persones, famílies i comunitat, actuant des d'aquesta estructura social i fer possible unes condicions més favorables. Tota estructura social té una relació amb el subjecte, és a dir, les situacions de desigualtat o desequilibri d'una realitat social concreta, pot generar una càrrega de necessitats, malestar i preocupacions al subjecte. Acord amb tot això, Tomás Fernández (2009) va afirmar no són els treballadors socials els que defineixen l'objecte, sinó que són *“los sujetos de una realidad social los que, de acuerdo a unos intereses y objetivos determinados, definen las situaciones sociales como necesidades de intervención o ayuda profesional”* (p. 146).

Des de la disciplina del TS es poden generar canvis mitjançant uns objectius. Segons de la Red (1993), per solucionar problemes humans i socials es generaven canvis en el subjecte i la realitat social. Altres consideraven que l'objectiu era contribuir a que les institucions responsables puguin respondre a les demandes. Tot i això, està clar que podem generar canvis i ajudar a les persones, grups o comunitats, com també potenciar la capacitat i la autodeterminació de la persona, i promoure el benestar social i de l'individu (De la Red, 1993).

Entorn a aquest anàlisis dels objectius, destacar a María José Aguilar (2013), quan cita la definició de Bianchi (1994): *“dar respuesta a situaciones de necesidad y a problemas que surgen de las relaciones entre personas y organización social, respetando y promoviendo la autonomía y responsabilidad de los usuarios”*. Per fer possible aquest objectiu general es van proposar objectius específics: poder crear un procés d'ajuda educatiu, ajudar a les persones a desenvolupar les seves pròpies capacitats, ajudar a la comunitat a identificar les seves pròpies necessitats i activar processos de participació i voluntariat, projectar, organitzar i gestionar els serveis i els recursos, i per últim, identificar, estudiar i analitzar els problemes col·lectius (Aguilar, 2013).

3.1.4 Principis bàsics del Treball Social

Darrera cada professió hi ha uns principis bàsics lligats amb l'ètica de la pràctica professional. En el cas de la nostra disciplina, els principis dels Drets Humans i Justícia Social són fonamentals pel Treball Social, ja que intervé en punts on les persones interactuen amb el seu entorn.

El 1994, E. Bianchi va resumir els principis bàsics en: la *autodeterminació* dels usuaris on durant la intervenció que fem se'ls ha d'ajudar a prendre decisions. I la *personalització* (Aguilar, 2013).

Des del 1993 De la Red (2011) manifesta diversos principis bàsics, recollits després en el Codi Deontològic de la professió de Diplomats en Treball Social a Espanya l'any 2012. Com principis bàsics de la professió trobem:

- Dignitat: La persona humana, única i inviolable, té valor en sí mateixa amb els seus interessos i finalitats.
- Llibertat: La persona, en possessió de les seves facultats humanes, realitza tots els actes sense coacció ni impediments.
- Igualtat: Cada persona posseeix els mateixos drets i deures compatibles amb les seves peculiaritats i diferències (Consejo General, 2017, para. 17).

Partim dels principis ètics dels Drets Humans, que guien al treballador social a portar una bona praxis professional durant la seva intervenció. Aquests principis impliquen que la persona atesa estigui lliure de discriminacions injustes acceptant-la tal i com és, pugui millorar en el seu desenvolupament personal com de la seva autodeterminació, sent capaces de prendre les seves pròpies decisions, generar canvis i resoldre conflictes per sí mateixes.

3.1.5 Funcions i el *quefer* del professional

La intervenció social té una visió multidisciplinari i integral on el treballador social realitza una sèrie de funcions específiques i diferents. En el Llibre Blanc per a la Titulació de Grau en Treball Social es recullen les funcions del professional i la seva intervenció (Fernández, 2009).

Les funcions ens ajuden a conèixer la pràctica professional, i alhora reflexionar sobre el futur de l'activitat i la intervenció dels treballadors socials en la societat. Portuondo (1983) defineix la funció com: "*el tipo de actividad laboral que caracteriza e identifica el trabajo socialmente útil que realiza el hombre para alcanzar un objetivo determinado*" (citada per Ballester, Viscarret, i Úriz, 2013:128). Partint d'aquesta perspectiva, la funció recull una sèrie d'activitats cap un fi, i determina l'exercici de la professió. Les funcions dels treballadors socials a Espanya són¹:

Funció preventiva, Funció d'atenció directa, Funció de planificació, Funció docent, Funció de promoció i inserció social, Funció de mediació, Funció d'avaluació, Funció de gerencial, Funció de recerca, Funció de coordinació (Fernández, 2009).

---

¹ Informació detallada sobre cada funció al llibre *Fundamentos del trabajo social* de Tomás Fernández, 2009.

3.2 L'art i el treball social

A un pintor se'l identifica per ser l'artista que produeix les seves obres fruit de la seva inspiració, habilitats i creativitat personal. Un treballador social també té les seves pròpies eines i habilitats que l'ajudaran a actuar, en la seva tasca.

Segons Moix (2006), *“unas artes tratan de hacer, modelar, remodelar o reformar objetos materiales. En otras lo que se hace, se remodela o se reforma es el hombre mismo o la Sociedad o ambos. A esta última categoría pertenece, al Trabajo Social”* (p.302). Diferents autors, que es veuran a continuació, van considerar el treball social un art i amb caràcter creatiu.

Augusto Boal reconegué l'aplicació de l'Art en la societat i els beneficis que podia aportar a les persones. Valorava l'essència de l'Art i de l'estètica, llavors *“arte es el objeto, material o inmaterial. Estética es la forma de producirlo y percibirlo. El arte está en la cosa; la estética, en el sujeto y en su mirada”* (Boal, 2012, p.31 citat per Borda, 2006, p.79).

S'ha destacat el Treball Social com una professió amb caràcter pràctic on la teoria proporciona el camí per definir i entendre molts aspectes de la realitat; problemàtiques, necessitats, conflictes i valoracions depenen o poden variar segons la postura teòrica que tinguem en aquell moment. En l'Art, passa el mateix; permet conèixer la professió a partir d'un caràcter creatiu i transformador. Mary Richmond (1922) destaca el Treball Social com *“el arte de hacer cosas diferentes para y con personas diferentes, colaborando con ellas para conseguir de una vez y al mismo tiempo su propia mejora y la de la Sociedad”*.

Parlar del Treball Social com un art, més que com una ciència, és un aspecte que ha estat considerat àmpliament des del desenvolupament de la disciplina. L'autor Jevons citat per Viscarret (2007) *“una ciencia nos enseña a conocer, un arte a obrar. Las ciencias más perfectas llevan a la creación de sus correspondientes artes”* (p.19). Manuel Moix va ampliar aquests arguments dient que l'art, a diferència de la ciència aplicada, també implica adaptació, i per aquesta raó requereix una capacitat i una habilitat per poder-la realitzar (Viscarret, 2007:19).

L'Art dintre de la intervenció social pot barrejar el seu caràcter creatiu amb la pràctica del TS mitjançant activitats, dinàmiques i altres tècniques que ens permetin apropar-nos a la realitat a intervenir. El Treball Social està en constant interacció amb les persones i el seu entorn, per tant si introduïm l'Art es poden generar processos de canvi en aquelles situacions socials específiques. És a dir, obri la possibilitat de que el professional amb el grup de persones puguin interactuar de manera grupal en un espai comú, a partir d'activitats artístiques, (entorn als sentiments, preocupacions, el diàleg, la reflexió...) A través d'aquests processos podem generar i estimular la creativitat de cada un. En relació a tot això i des d'un enfoc metodològic veuríem

que per contribuir a aquests processos, canvis positius en les persones, i potenciar bones pràctiques professionals, la nostra mirada s'hauria d'enfocar cap a la positivitat d'allò que plantejem, és a dir, a partir del que exposem (un somni, un problema, un desig...), aquest sigui enunciat en les seves solucions possibles i variants positives. A tot això, l'autor Cooperrider (1999) ho recull com "*diàlegs apreciatius*", com la manera de que; si preguntem per problemes obtindrem problemes, si preguntem pel què funciona, dels nostres somnis possibles, obtindríem solucions positives. Segons aquest autor, el tipus de preguntes que fem, determinen el tipus de respostes (Barranco, 2011). Des de l'art, visualitzar el nostre entorn a partir de mirades positives que alhora també inspiren l'acció i la creativitat positiva d'una persona amb possibilitats de tenir canvis més satisfactoris i enriquidors.

Un cop tinguin aquest impuls creatiu, podrem crear i transformar la seva perspectiva de la realitat. Per fer-ho possible treballem amb ells i la creativitat que cada un ha desenvolupat. Posant en acció tots aquests processos de creació artística, els permeten millorar la seva autoestima, potencialitats i generar una capacitat de millora i de benestar vital en aquestes persones i el seu entorn.

La creativitat d'un mateix és el que pot estimular la possibilitat de generar una obra d'art o una transformació. A partir de pràctiques artístiques (el teatre, jocs, tallers...) en el TS, també podem ajudar a promoure l'autoestima, l'autoconeixement i l'apoderament de les persones, és a dir, a generar una transformació o canvi.

Finalment vull assenyalar a Partons, qui creia amb la necessitat d'impulsar un pensament més creatiu i imaginari sobre la realitat teòrica i pràctica en el treball social (Partons, 2000, citat per Viscarret, 2007).

3.2.1 Interacció de l'Art

Aquest apartat intenta introduir breument la interacció de l'Art en l'àmbit social, on en l'apartat d'anàlisi es relacionarà amb el treball social.

L'art, la música, la pintura... tenen per essència els sentiments de l'artista, que després els expressa en la seva "*creació-obra*". Pels artistes aquest tipus d'activitat els produeix benestar emocional. Expressar els seus sentiments, per així desfogar-se dels seus problemes personals per un temps. Els processos creatius han permès identificar els efectes que l'art pot tenir en la salut dels individus, contribuint al seu benestar mitjançant el procés d'autoconeixement, autoconfiança i capacitat d'expressió (Navajas y Rigo, 2008).

Abans, les activitats artístiques la realitzava i reproduïa l'artista mateix, perquè tenia les

habilitats suficients per fer-ho. Però no s'hauria de quedar tant limitat, és a dir, si veiem que aporta tants beneficis personals, doncs també es podria considerar les seves creacions fetes i dirigides a totes les persones. A més, les activitats artístiques *“incentivan procesos de socialización, integración y cooperación”* (Mosquera, 2015:34). Amb la funció de permetre *“una vía eficaz de expresión de sentimientos, emociones, sensaciones y vivencias”* (Cyrulnik, 2009, p.316 citat per Mundet, Beltrán i Moreno, 2015).

S'OBRE EL TELÓ!

3.3 Una disciplina artística i una disciplina social: Teatre i Treball social

El Teatre: forma cultural, creativa i artística que al llarg dels anys s'ha utilitzat com un espai d'expressió i debat de tot tipus d'idees, causes i lluites. Implica un procés de comunicació entre creadors i receptors en un espai i un temps en l'esfera pública. En aquest procés es troben implícits processos d'expressió, creació i recepció, en els quals les persones demostren, analitzen i qüestionen formes de veure i entendre la vida, maneres de ser i estar en la societat com en ells mateixos. D'aquí surt la relació que té amb el terme social, educatiu, cultural i fins i tot polític. A partir d'aquest treball de final de grau, es produeix la intersecció del Teatre amb el Treball Social, per assenyalar també que l'expressió teatral concedeix metodologies substantives en alguns objectius propis del treball social i relacionats amb àmbits on és necessari i es reconeix la importància de la reflexió i el reconeixement, la participació social, el desenvolupament personal i comunitari, o l'accés del benestar personal i social. La seva naturalesa parteix de la capacitat i la necessitat que té la persona en ser un altre, de dialogar, crear arguments i construir històries. És també un acte de comunicació on dues persones assumeixen un determinat rol (una espectadora, l'altra actora) on a través d'aquest, es creen els processos d'expressió, creació i recepció. Això implica que tant una com l'altre tinguin el capital social, cultural i teatral necessari per a practicar els rols corresponents (Vieites, 2016).

3.3.1 El teatre, una pràctica més del Treball Social

S'entén per Teatre, l'activitat realitzada per un conjunt de persones en un espai. Una pràctica individual i grupal on es manifesten intercanvi de mirades, escoltar i ser escoltat, de tenir veu i expressar-se, i de reflexionar sobre un mateix. Tal i com diu Vieites (2016), determina una posició individual i col·lectiva, una forma de veure el món, una ideologia, un ser humà, els seus valors i creences, tot això a través de la comunicació i el diàleg entre persones.

- Col·lectiva entre subjectes perquè aporta:

Realitzar debats, prendre decisions i acords. En el cas de ser l'espectador de teatre també té una dimensió social, ja que és un rol que s'exerceix en l'esfera pública. Trobem els que (creen) i els que (observen la creació), es reconeixen mútuament pel fet d'haver-hi un pacte entre el subjecte de la creació i el subjecte receptor de la creació, on el primer crea un univers en un lloc identificat com escena, que el segon contempla. Per a Vieites (2016):

implica movimiento en los ámbitos cognitivo, emocional, cultural y social. Siempre supone tránsitos, no solo al teatro como lugar físico sino como espacio cultural y simbólico, con sus normas de funcionamiento, y como lugar donde se recrean realidades, situaciones, conflictos y universos (p.23).

La pràctica entre subjectes es crea a partir d'un joc de relacions de diferents nivells. El subjecte creador interpreta un rol que no és el seu (és a dir no existeix però està fet que existeixi), davant del subjecte receptor. El rol es creat a partir d'una sèrie de valors, formes de vida o conflictes, i és representat al subjecte receptor, perquè pugui conèixer-lo, entendre'l, interpretar-lo i explicar-lo perquè tant el subjecte com el personatge son un reflex de la representació d'un posicionament davant de la vida. L'activitat del teatre també permet una estona de diversió, entreteniment, que ajuda a construir benestar personal. Es troben dos rols: el subjecte que crea i el subjecte que observa les creacions dels altres, sent ambdós complementaris (Vieites, 2016).

- El subjecte receptor:

Representacions teatrals de la societat Espanyola tenen una taxa elevada "d'absentisme" teatral: perquè no és l'interès del subjecte, perquè no tenen experiència directa, perquè queda lluny de les seves expectatives, per motius econòmics no s'ho poden permetre, o que pensen que el teatre és una activitat aliena a la seva condició, i molts es mostren allunyats d'aquest món (Vieites, 2016).

El desenvolupament social i econòmic són tan importants com el desenvolupament cultural i artístic, ja que tots plegats defineixen un determinat model de societat, patrons de conducta i d'acció col·lectiva. Tot i així, existeixen desequilibris importants en la ciutadania en quant al desenvolupament cultural i artístic. Si les causes del dèficit són aquestes, ens apropem a la noció de que un gran nombre de la gent no participa en la vida sociocultural de la comunitat. Suposa desequilibris de participació social on entraria la intersecció entre el treball social i el teatre, per promoure i demanar línies d'actuació que permetin als no-espectadors ser espectadors actius, participar, dialogar i incloure's (Vieites, 2016).

El Treball Social no sols es limita amb les àrees socials, polítiques, de salut, educació... també pot ocupar-se de la cultura i les arts, perquè s'ha vist que també presenten carències a lo individual, familiar, grupal i lo comunitari. Tal i com deia Vieites (2006):

pensar en un Trabajo Social que supere sus ámbitos básicos de intervención, pues la capacitación, el empoderamiento, la participación, la construcción de tejido social y la democratización plena, sólo serán posibles a través de una intervención integral a favor de una verdadera transformación personal y social (p.24).

Des de les línies d'actuació teatral adoptem un conjunt de pràctiques que al llarg del segle XX s'han anat desenvolupant i busquen (re)construir tant el subjecte creador com el subjecte receptor en comunitats i col·lectius exclosos o marginats de l'esfera pública.

Vieites (2016) anomena diferents categories:

- Teatre del desenvolupament personal
- Teatre popular
- Teatre comunitari
- Teatre social
- Teatre polític

En aquestes pràctiques el Treball Social busca el desenvolupament de les persones, famílies, grups, comunitats mitjançant formes diverses de pràctiques teatrals. Segons Caride y Vieites, (2016:26), la intenció d'aquesta pràctica és: *"a) el desarrollo del potencial expresivo de la persona; b) el desarrollo de procesos creativos para dar cuerpo a narrativas individuales y colectivas; c) esos procesos creativos se sitúan en la esfera pública, configurando nuevos tiempos, espacios y redes de difusión"* (citada per Vieites, 2016).

JUQUEM A TRANSFORMAR LA REALITAT?

3.4 El teatre a la història del Treball Social

Seguidament s'expliquen els primers moviments del teatre des d'una mirada social, com un possible llenguatge o tècnica, per utilitzar-se en problemàtiques humanes, preocupacions i qüestions socials.

Jane Addams, es va introduir al món del treball social quan va visitar una casa d'acollida: *Settlement House* de Londres que la inspirà i després formà part d'un moviment social – cristià, amb l'objectiu de contribuir a la millora de la societat, ajudar als més desfavorits i a la seva

integració en la societat. Per complir amb l'objectiu, va incloure l'activitat teatral a la *Hull House*². Comptava en proporcionar oportunitats socials i formatives a la societat obrera de la zona, immigrants dels EEUU, dones delinqüents, negres... La intervenció comunitària era la seva forma de transformació. Una intervenció social a través d'activitats artístiques: pintura, dansa, música... Així fou com Jane Addams començà a tenir relació amb el món dramàtic (Ortega, 2012).

Addams inclogué la figura del teatre al treball social, perquè va veure els beneficis que aportava a la comunitat i per treballar amb els usuaris. Es fundà una companyia de teatre el 1899 amb la finalitat de donar a conèixer la intervenció a través d'arts escèniques. Aquesta experiència va repercutir al món teatral Nortamericà on diferents artistes imitaven l'activitat teatral de la *Hull House*, i es crearen altres companyies similars. A més a més, se la considera com una de les primeres iniciatives que van motivar el canvi pel que fa al paper de la dona en la dramaturgia, ja que la majoria dels protagonistes del seu teatre eren dones que triomfaven amb freqüència en un món masculí (Narbona y Ozieblo, 2005).

Augusto Boal va dissenyar aquests esdeveniments a partir del quatre etapes del Teatre del Oprimid:

Las tres primeras, ampliación del <calentamiento> en psicodrama³, se orientan a 1) conocer el cuerpo, 2) tornar el cuerpo expresivo, y 3) utilizar el lenguaje teatral; 4) se centra en el desarrollo de propuestas de dramatización de situaciones, conflictos o problemas, bajo el modelo del <teatro estatura>, <teatro mito>, <teatro invisible>, <teatro foro>, <teatro Periódico>” (Boal, 1980, pp.131-132 citat per Vieites, 2015, p.169).

Zastrow utilitzava les tècniques teatrals pel treball social en grups. L'objectiu es basava en poder socialitzar, intercanviar informació, divertir-se, modificar valors socialment inacceptables, lluitar contra una problemàtica, fomentar millors relacions entre grups culturals i racials. El treballador social a través de les activitats de grup intenta frenar patrons negatius, desfavorables i canviar valors socialment inacceptables, també per ajudar-los. Les activitats teatrals de Zastrow varien segons l'interès central del grup o bé com a tècnica dintre d'exercicis per al treball en grup (Zastrow, 2008).

---

² Casa d'acollida de Chicago creada el 1889.

³ Des de la psicologia els Fonaments teòrics de Jacob Levy Moreno, psicòleg que va escriure sobre el teatre como a proposta terapèutica. Més informació, veure en l'apartat de referències bibliogràfiques l'Article: “Fundamentos Teóricos del Psicodrama, d'Adam Blatner”.

Els treballadors socials en una intervenció grupal utilitzen tècniques teatrals com a dinàmiques de grup, i formes d'expressió de comunicació. Pot ser no en som conscients quan les realitzem, però les estem utilitzant. Per exemple, Hollis y Woods (1981) senyalen tècniques utilitzades en els grups i la importància en elles de la comunicació entre el professional i l'usuari, com ara el *roll playing* en la tècnica *modelling*, és una manera que té un integrant del grup de demostrar quin seria el comportament correcte davant una situació concreta. Després es crea el *feed-back* amb la resta de membres del grup fins dominar aquella habilitat que es vol treballar (citada a Viscarret, 2007).

3.5 Del entreteniment a la intervenció social

Al segle XX, el teatre deixa de ser un art tancat i limitat per transformar-se en una disciplina artística que es practica en qualsevol espai: carrer, sala, bars, escoles.

Sorgeix un canvi. Començant per Bertolt Brecht, dramaturg alemany que empra el teatre per canviar aspectes de l'estructura social, convertint històries reals al públic sobre problemes del món o de convivència entre les persones perquè aquesta pugui ser dominada i manejada pel pensament i les emocions. Els objectius que es marcava Brecht eren: poder representar lliurement les distorsions de l'estructura social, generar a l'espectador una actitud crítica i modificar-la. D'aquesta manera el públic participava en el relat (Levy-Daniel, 2015). La intenció de Brecht era que

se promoviesen en el espectador un cuestionamiento de lo real, a través del <reconocimiento> de la dimensión dialéctica del mundo dramático creado en la escena, pero también en la confrontación de ese mundo con la realidad, un teatro con una evidente dimensión educativa, en sintonía con movimientos que luchan por proyectar una educación popular, crítica y emancipadora (Vieites, 2015, p.167).

El més important per Brecht era l'observació, sense aquest element, no tindria sentit l'art teatral: *"Nada que el actor no haya observado y confirmado debe ser ofrecido al público"*⁴.

Nega la idea *teatral aristotèlica*, la que diu que es crea el personatge i l'adapta als demés, en canvi en el *teatre èpic* (el que Brecht segueix), l'actor es preocupa més per la forma de saber estar en el món i la relació amb els altres, per lo que el personatge neix del coneixement de la seva conducta cap els demés humans amb qui comparteix espai i societat (Muñoz, 2010).

L'Augusto Boal introduí les tècniques del Teatre del Oprimit (d'ara en endavant TO) en les intervencions socials. Els principis de Brecht l'influenciaren, però la diferència es troba en el

---

⁴ Brecht escriu el poema: on reflexa de manera més artística aquesta cita textual. Veure annex I.

subjecte espectador, el qual en el TO aquest podia participar en l'espectacle interpretant els seus problemes i solucions dintre de l'estructura social i no ser només un observador. Es forma un nou paradigma: *"el actor desaparece, como el personaje, para dar lugar a la <persona escénica>, que ocupa la escena para presentar una acción, un parlamento, para interaccionar con otras personas"* (Vieites, 2015:165). Boal invoca "l'escena" de l'art teatral com un espai transaccional entre lo real i lo imaginari, lo intern i lo extern, lo subjectiu i lo objectiu, que fa possible el joc i el teatre, a través de la intervenció d'aquests fenòmens, i a partir d'una forma i expressió de la vida individual, grupal i social (Vieites, 2015).

El teatre ja no és una activitat tancada. La seva disciplina artística ja no requereix d'un escenari específic ni de professionals artistes, ara es pot interpretar i intervenir alhora, a qualsevol espai. És la propietat humana que permet que el subjecte pugui observar-se a si mateix, en acció (Boal, 2004:26).

El *Teatre del Oprimid* (TO) demostra que les tècniques i recursos emprats *"siguen teniendo potencialidades indudables en propuestas de intervención social, cultural y educativa propias de la pedagogía teatral y la pedagogía social"* (Vieites, 2015:161). Boal va oferir demostracions de com analitzar els problemes socials a través del teatre. Finalment, les tècniques de l'obra a partir del segle XX han estat experimentades en àmbits com l'educació social i teatral, considerant el TO una rama important i de gran influència a la dedicació del teatre com a forma innovadora i creativa en intervenció social i com a mètode pedagògic (Vieites, 2015).

Per adquirir un model d'intervenció social Boal es va influenciar pel pedagog brasiler Paulo Freire sobre les idees va aportar en el seu llibre *Pedagogía del Oprimido (1968)*⁵. El TO d'Augusto Boal va néixer de la Pedagogia de Freire i el Teatre Popular. Baraúna y Motos (2009) enfoquen la mirada d'aquest model pedagògic de Freire en relació al desenvolupament del Teatre del Oprimid. Freire destaca una forma nova d'entendre l'educació i l'alfabetització. Per a ell, l'alfabetització no és un fi sinó un instrument, una eina per desvetllar la realitat i promoure la presa de consciència, per això aprendre a llegir té un significat social (Vieites, 2015).

La teoria Pedagògica de Freire es pot aplicar a la pràctica del treball social. Una de les seves principals temàtiques parteix de la teoria fonamentada en els conflictes socials i en l'educació

---

⁵ Model pedagògic i educatiu basat en el diàleg i la persona que intervé per poder contribuir al aprenentatge, ja que s'entén l'aprenentatge com el mecanisme de canvi i transformació. En la intervenció del treball social aquest procés també és necessari per tal de promoure canvis (Baraúna i Motos, 2009).

del oprimint en aquests conflictes. Introduint l'educació com a pràctica a la llibertat, com una revolució de la realitat opressora (Baraúna i Motos, 2009).

Veiem doncs, la crítica del sistema educatiu on proposa un mètode de canvi entre educadors i la persona on puguin aprendre conjuntament i veure la realitat a la que es troben. Des del treball social fem una mirada crítica al mètode tradicional en quant la persona era receptora de sabers i veritats sense opció de desenvolupament individual i col·lectiu, doncs des de la crítica de Freire i les propostes metodològiques explicades en la Pedagogia del Oprimint veiem com els mètodes educatius i de treball social tenen una finalitat alliberadora de les persones, fent-les participants i protagonistes, permetent alhora un treball en conjunt, on el professional i l'usuari, l'educador i la persona educada entren el diàleg i l'observació com a eines per facilitar i entendre la realitat a la que es troben. D'aquesta manera, segons Freire el que aconseguim que la persona no sols ha reconegut ser oprimida, també es revela i lluita pel canvi i alliberar-se de ser oprimida. Un cop deixa de ser-ho, la persona a la comunitat a la que pertany ha estat també transformada, sent així protagonista la comunitat i proporcionar mètodes de reflexió i canvis en les relacions individuals amb la naturalesa i la societat mitjançant diferents tècniques (Baraúna i Motos, 2009).

Per Freire no existeixen opressors ni oprimint. És un model d'educació alliberador, on l'educador i persona educada són simplement subjectes del procés de producció de coneixements i consciència a través del diàleg horitzontal, on es proposa també una construcció col·lectiva del coneixement amb la intenció de donar a conèixer la realitat injusta: *aprendre a llegir el món i transformar-lo*. Des de la mirada del treball social aquest també sembla ser un mètode pràctic per a la intervenció. No existeix la figura de superioritat del professional respecte a l'usuari. Els dos formen part d'un procés entre professional i usuari, que neix a partir de l'observació, el diàleg, la reflexió crítica entre ells, i així acaben configurant en acció transformadora (Negri, 2008).

Finalment, el concepte de *conscienciació* segons Freire genera solucions alliberadores. Trobem les fases que l'oprimint passa per alliberar-se: la màgica, la ingènua i la crítica. En cadascuna d'elles, defineix els seus problemes, reflexiona sobre les causes i actua. S'allibera i pren consciència en entendre i interioritzar fets de la realitat. Aquesta identificació, els permet realitzar una consciència crítica d'un mateix i de la seva realitat sociocultural que configuren les seves vides, per lo que després això els predisposa a transformar-la i actuar. La metodologia d'aquest procés pot ésser vàlid per tot tipus d'opressió social (Chesney, 2008). També es relaciona amb les metodologies utilitzades en les tècniques del TO i el treball social.

Aquesta surt del que dèiem abans, la necessitat d'observar-se i aprendre d'un mateix, on per a Freire necessitaríem un educador, i en el Treball Social, el professional amb les eines necessàries, coneixements de la persona (límits i potencialitats) i el seu entorn, puguin ajudar-los a promoure el canvi i la transformació individual i social de la realitat que desitgen (Baraúna i Motos, 2009).

3.6 El Teatre Social

Al segle XIX el teatre predominant era el teatre estètic, a l'Occident dels Estats Units. Tenia relació amb aspectes socials, que van permetre l'apropament i l'experimentació de realitats personals i socials, a partir d'una diversitat de classes, religions, perspectives i opinions. El teatre es va generar com un fòrum del discurs públic. I poc a poc el teatre escènic es tornava més opac, i es trencaven les barreres del que era fins llavors el teatre "comercial i d'estètica" donant pas al que seria Teatre Social.

Social theatre takes place in diverse locations—from prisons, refugee camps, and hospitals to schools, orphanages, and homes for the elderly. Participants have been local residents, disabled people, young prisoners, and many other groups often from vulnerable, disadvantaged, and marginalized communities. Or even with individuals who have lost touch with a sense of groupness, who are internally as well as externally displaced and homeless ⁶ (Thompson, Schechner, Thompson, & Schechner, 2017:12).

Segons Augusto Boal, significa:

un medio de concienciación e instrumento ideológico que conducta al cambio, pues actuando sobre nosotros y sobre nuestro entorno, podemos llegar a cambiar nuestro modo de vida y el de nuestra Sociedad, y nos convertimos en ciudadanos más críticos y profesionales más concienciados (Motos i Navarro, 2012:623).

El teatre social pot oferir també als professionals un espai de reflexió sobre la seva pràctica, a més de millorar noves alternatives i canvis. A més, l'objectiu final seria treure el personatge que duem dins cadascun de nosaltres (Baraúna i Motos, 2009).

Font (1999) considera el Teatre Social com una eina per a la intervenció social, pel seu llenguatge expressiu, perquè genera un espai comunicatiu directe o indirecte, perquè genera recursos

---

⁶ Traducció: "el Teatre Social es porta a terme en diversos llocs, des de les presons, camps de refugiats, hospitals i escoles, orfenats i residències d'ancians. Els participants han estat els residents locals, els discapacitats, els joves detinguts, i molts altres grups sovint de comunitats vulnerables, desfavorits i marginats. O fins i tot amb persones que han perdut el contacte amb un sentit de grupalitat, que són tant interna com externament desplaçades i sense llar"

l·ligats a les capacitats innates de l'ésser humà i aporta als treballadors socials (o altres professionals d'àmbit social), espais i situacions on podem crear, compartir o estructurar estratègies d'intervenció amb la persona o grup (Font i Font, 1999).

El teatre social no neix en el treball social, però s'incorpora com a eina inherent i complementària en les pràctiques professionals. Font en el seu article, té elements primordials que faciliten la tasca al professional generant:

creativitat, motivació, treball en equip, creixement personal, desenvolupament de la confiança i de l'escolta, els processos de preparació-realització-avaluació, les dinàmiques personals i en grup, l'aprenentatge de tècniques i la seva experimentació, l'autocontrol, estratègies d'improvisació (Font i Font, 1999:1).

Els treballadors socials intervenen en una realitat diversa, assumint l'heterogeneïtat de les persones del grup, amb un sol objectiu: el teatre. Per *realitat diversa* segons Font, entenem el grup sobre idees, tècniques, estils... i el Teatre com sinònim de llenguatge universal, d'interculturalitat, d'integració i multidisciplinari, un llenguatge viu i directe amb resultat d'expressió de la societat. A partir d'aquí ens referim al Teatre Social, perquè implica el fet social del teatre i tota la diversitat de formes i estils que comprèn (Font i Font, 1999).

3.7 El Teatre Oprimid

Neix l'any 1971 per Augusto Boal i a partir d'un context social i polític llatinoamericà. Fou desenvolupat a Brasil i després a la resta d'Amèrica Llatina i Europa (Badia, 2008). Creà el Teatre del Oprimid (d'ara en endavant TO) com una metodologia que parteix de tècniques teatrals, de buscar la transformació social col·lectiva a situacions d'opressió (cultural, econòmica, social o humana), d'experiència i vivencial on el subjecte pren consciència i debat els conflictes per motius d'opressió (Borda, 2016). En l'espai de l'escenari, es desenvolupen competències relacionades amb la reflexió de l'acció i promoure la transformació social. El TO *"tiene como objetivo utilizar el teatro y la dramatización como instrumento eficaz para la comprensión y la búsqueda de alternativas a problemas sociales, interpersonales e individuales"* (Motos, 2010:50). La seva metodologia lo important no és el final de la representació de l'obra, sinó l'anàlisi del procés teatral, el coneixement adquirit, l'empoderament i l'aprenentatge del grup. *"Su finalidad se orienta hacia el empoderamiento y aprendizaje de los participantes (actores y espectadores) y el reconocimiento de su agencia en los procesos de transformación social"* (Calvo, Haya y Ceballos, 2015:91).

3.7.1 Teatre Oprimint en la pràctica

És un mitjà per conduir al canvi, actuant sobre nosaltres i el nostre entorn per convertir-nos en ciutadans més crítics i professionals (Motos i Navarro, 2012). La primera formulació de Boal, 1970 amb el teatre periodístic, fou estimular els participants *no-actors* a expressar experiències i situacions d'opressió. En aquest sentit s'utilitza la creativitat expressiva com estratègia col·lectiva també per donar transformació als entorns i grups socials dels més exclosos (oprimits) (Motos i Navarro, 2012).

Els dos principis del T.O segons Augusto Boal (2004) son:

- 1) Ajudar a l'espectador a convertir-se en protagonista de l'acció dramàtica
- 2) L'espectador tingui les capacitats i coneixements que ha après de la pràctica del teatre i les incorpori a la realitat

Al llarg d'aquests anys existents del TO, especialistes l'han reconegut com un assaig d'intentar canviar la realitat. Es pot utilitzar en molts altres col·lectius, adaptant els jocs dramàtics a la població objectiu, de tal manera que aquesta eina

se ha utilizado en programas de alfabetización, de reinserción social de los internos en centros penitenciarios, en el debate de problemas sociales (violencia de género, exclusión social de discapacitados físicos y mentales, de toxicómanos, de minorías, etc.), para la reflexión y propuesta de solución de problemas escolares (relaciones entre profesorado y alumno, relaciones del alumno entre sí, violencia escolar), para la interpretación y modificación de las relaciones familiares, para discutir en la calle los problemas o las leyes que afectan al ciudadano común (Motos, 2010:53).

Per fer possible aquesta intervenció Boal va proposar tècniques que potencien diferents aspectes de les persones segons les seves necessitats i objectius del grup.

3.7.2 Tècniques del Teatre del Oprimint

Segons N. De la Red (1993), s'entén per tècnica "*el conjunto de procedimientos y recursos de los que se sirve una ciencia, un arte o una actividad*"(p.201). S'utilitzen per intervenir en una fase concreta del procés metodològic i així apropiat-se a una realitat concreta. Seleccióem la tècnica en funció del moment i el context en què ens trobem, segons la situació a abordar en l'acció i d'aquella que ens preocupa i es vol intervenir.

Cada tècnica del TO sorgeix de situacions concretes i tenen per finalitat transformar l'espectador en protagonista de l'acció dramàtica per conduir-lo a la pròpia alliberació (Boal, 2004).

3.7.2.1 Teatre imatge

Basat en el llenguatge no verbal i corporal ensenyant al participant a dominar-lo i fer-lo expressiu (Motos, 2010). Els/les espectadors/es intervenen parlant a través d'imatges fetes amb els cossos dels/les actors/actrius. Originàriament anomenat "teatre estàtua", l'any 1973. Segons Boal aquesta tècnica "*tiene por objeto ayudar a los participantes a pensar con imágenes, a debatir un problema sin el uso de la palabra, sirviéndose sólo de sus propios cuerpos (posturas corporales, expresiones faciales, distancias y proximidades, etc. y de objetos)*" (Boal, 2001. p.41, citat per Motos, n.d. p.5). La finalitat es posar atenció sobre un problema social per tal d'estimular el debat i el diàleg amb el públic, el qual és participant de l'acció (Badia, 2008). Els participants realitzen una segona imatge "*imatge de transició*" per trobar la solució al problema. La tercera imatge representa una solució alternativa alliberadora: "*imatge ideal*". Aquest seria el procés teatral i expressiu: un debat sobre els problemes que pot ocasionar l'opressió, les solucions possibles i finalment quina seria la més adequada (Motos, n.d).

3.7.2.2 Teatre-fòrum

Els espectadors/es intervenen directament a l'acció dramàtica i actuen. Apareix l'any 1973 al Perú, com a part d'un programa d'alfabetització, d'origen propi de Paulo Freire (Badia, 2008). Els actors/es interpreten una acció, i després els espectadors assumeixen el paper del protagonista, modifiquen l'acció dramàtica i experimenten possibles solucions per actuar a la realitat (Baraúna i Motos, 2009:73). Representen alternatives als problemes escenificats a través de la intervenció. Boal utilitza la improvisació dramàtica per explorar els conflictes (Vieites, 2015). Aplica el concepte "*spect-actor*" i el concepte "*Curinga*" per referir-se al moderador que convida al *spect-actor* a entrar en escena per substituir al protagonista (Calvo, Haya y Ceballos, 2015:94).

3.7.2.3 Teatre comunitari

Sorgeix en la pròpia comunitat. Les persones es reuneixen, s'organitzen i es comuniquen.

Parte de la idea de que el arte es una práctica que genera transformación social y tiene como fundamento de su hacer, la convicción de que toda persona es esencialmente creativa y que sólo hay que crear el marco y dar la oportunidad para que esta faceta se desarrolle (Red Nacional de Teatro Comunitario, 2014, para.3).

Es recupera l'art en l'espai públic. Els espectadors formen part de l'entorn familiar i social dels participants, doncs es realitza en el mateix espai, mentre que els espectacles incentiven llaços

socials, doncs treballen a partir de la inclusió i la integració de la comunitat (Red Nacional de Teatro Comunitario, 2014).

Es tracta d'una funció transformadora. El seu objectiu es parlar d'històries individuals, i adonar-te'n que aquestes també poden ser col·lectives. La transformació social per mitjà de l'art, permet millorar les relacions entre les persones, incentivar espais de debat i comunicació sobre els problemes que afecten de manera personal i a la comunitat (Heram, 2005).

3.7.3 Teatre del Oprimid en el professional

El TO té una estratègia de formació; aporta reflexió sobre la pràctica del docent i proporciona un espai de treball adequat per a la reflexió del professional sobre la seva pràctica professional. És una eina innovadora i creativa pel desenvolupament personal i dels participants, és un clima positiu per les dinàmiques de grups, i els participants veuen factible expressar experiències o situacions viscudes en les sessions de TO a la seva pràctica professional. A suposat una forma d'intervenció basada amb el diàleg i la necessitat de construir espais de formació i inclusió de les expressions artístiques on tots es senten valorats i acceptats (Motos i Navarro, 2011).

Freire exposa el següent:

aprendemos con los demás y de los demás y es revelando lo que hacemos de tal o cual forma como nos corregimos y nos perfeccionamos a la luz del conocimiento que hoy nos ofrecen la ciencia y la filosofía. Eso es lo que llamo pensar la práctica, y es pensando la práctica como aprendo a pensar y a practicar mejor (Freire, 2005, citat per Motos i Navarro, 2011, pp. 633-634).

3.8 El Teatre i els silencis de les emocions humanes

En aquest apartat es fomenten algunes de les habilitats que adquireixen o desenvolupen els participants durant el procés teatral.

El Teatre Social suposa una eina d'autoconeixement, per promoure canvis, i de transformació social. Existeixen situacions de malestar emocional que es deuen a que la persona que les viu es troba amb manca de referents o capacitats per afrontar aquests conflictes. A partir de l'activitat teatral es pot ajudar a la persona a evolucionar tant a nivell personal i social.

Les sessions teatrals, treballen tot aquest bagatge d'emocions, que els permeten desenvolupar les habilitats expressives de cada persona, doncs quan la persona està realitzant una interpretació a la pell d'un personatge, està vivint i sentint el que aquest sent, i això ens permet aprendre a empatitzar amb l'altre, prendre consciència de les nostres percepcions i limitacions, capacitat per saber alliberar-nos i expressar-nos als demás, com de saber dialogar i canviar la

perspectiva davant el conflicte. Un joc dramàtic que permet florir el nostre domini interior davant la nostra realitat (Ajuntament de rubí, n.d).

La fundació Roda ho senyala com:

una ajuda efectiva, dinàmica i participativa que fomenta la reflexió, la motivació, la participació, l'esperit crític, la millora de les habilitats socials i la confiança en les pròpies capacitats, el treball en equip, els valors com la solidaritat, el respecte, el diàleg, la interculturalitat i tot allò sobre el que es necessiti o es vulgui intervenir (Fundació la roda, 2017).

Els treballadors socials poden ajudar a la persona a fer front al conflicte, des de una perspectiva resilient i d'empoderament, que els ajudarà a millorar la seva autoestima, donar força, i imposar canvis positius. Segons Melillo y Suárez Ojeda (2001) exposaren els factors que caracteritzen la resiliència: la introspecció, la independència, la relació, la iniciativa, l'humor, la creativitat, la moralitat, l'autoestima conscient, la identitat cultural (citat per De la Paz, Rodríguez, i Mercado, n. d. pp.3-4).

Grotberg (1995) defineix *"la resiliencia como una capacidad universal que todas las personas tienen, permitiendo a la persona, a los grupos o comunidades disminuir o llegar a superar las adversidades"* (citat per De la Paz et al., n. d. p.3).

3.8.1. Afavorint aspectes personals de l'individu

El teatre afavoreix aspectes personals de l'individu, ajudant a que la persona prengui consciència de qui és i dels problemes que li preocupen. Augusto Boal afirma que una persona *"mirándose, comprende lo que es, descubre lo que no es e imagina lo que puede llegar a ser. Comprende dónde está, descubre dónde no está e imagina adonde puede ir"* (Boal, 2004:25).

El teatre té dos eixos, l'individual i el col·lectiu. Permet l'autoconeixement i el desenvolupament personal, alhora que permet potenciar un anàlisi crític de l'entorn i la realitat social a partir dels individus de la comunitat.

La utilitat del teatre en relació al treball social es trobaria:

- Poder millorar la implicació i participació de la persona
- Promoure el desenvolupament personal (millorar l'autoestima, autodescobrir-se, autoavaluació, millora l'autoconfiança, capacitat d'autoreflexió i crítica)
- Promou el desenvolupament d'habilitats de comunicació (fomenta la comprensió, millorar l'expressió)
- Sensibilització dels problemes i necessitats de l'entorn
- Afavoreix la presa de consciència i la capacitat de transformació social
- Beneficis del teatre com activitat grupal (Vieities, 2016:1)

3.8.2 La participació dels subjectes

El teatre necessita en tot moment la participació. Cal trencar els “obstacles i factors” que allunyen al públic de l’espai teatral. Autors com McCarthy i Jinnett (2001) analitzaren la participació ocasional, motivada per diversos factors: l’experiència sobre aquell art i coneixement del mateix, l’educació i antecedents familiars (citats per Motos, 2009).

Aquests autors consideren que hi ha un procés pel qual una persona decideix participar o no en activitats culturals (Veure figura 1):

Figura 1. Model de decisió individual per participar en activitats culturals. Motos, 2009

La participació de cada persona és important en el procés. Tal i com diu Viscarret (2007), el treballador social estimula i fomenta la pròpia activitat de la persona amb ser el que pensa, sent i actua, però sense la participació de la persona, el procés de resolució no seria possible. El teatre social és un mitjà adequat per aconseguir integració i on la participació en processos artístics, promouen la cohesió social, generant així una forma creativa de nous models d’expressió, de convivència i diàleg intercultural.

3.9 Dificultats en aplicar el teatre a la intervenció social

Les tècniques teatrals no es poden considerar per sí soles una intervenció social, perquè han de poder arribar en tots els aspectes de la persona. El problema pot sorgir quan pensem que amb el teatre podem satisfer totes les necessitats de les persones. No obstant, podria ser útil dintre d’una intervenció per promoure i estimular canvis.

Vieites (2016), va establir una sèrie de dificultats:

- **El bucle hermenèutica:** fa referència a la relació entre el procés i el producte, és a dir, no s'ha de buscar una finalitat concreta de la metodologia dramàtica sinó veure que les tècniques com a part del procés, ja generen un sentit.
- **La ambición artística:** els participants del grup de teatre han de tenir en compte els seus objectius a nivell social. El teatre com eina d'intervenció social tracta altres dimensions com l'empoderament dels participants, el desenvolupament d'habilitats socials com ara la millora de capacitats de comunicació i expressió. L'objectiu final és millorar el benestar individual i social, però pot ser perillós quan s'exigeix un nivell artístic a la persona perquè pugui aconseguir aquests objectius, provocant en algunes ocasions tensió als participants, bloquejos o falta de motivació alhora de realitzar una obra teatral.
- **Tentación terapéutica:** pensar que mitjançant el teatre es pot realitzar una completa intervenció social, és erroni. S'han de definir amb claredat la finalitat del teatral, *"olvidando que la propia práctica del teatro ya supone el aumento del bienestar personal"* (Vieites, 2016:28).

“No basta con reclamar del teatro sólo conocimientos, reveladoras reproducciones de la realidad. Nuestro teatro debe despertar el gusto por el conocimiento, debe organizar el placer en la transformación de la realidad. Nuestros espectadores no solamente tienen que escuchar de qué modo se libera Prometeo encadenado, sino que también deben ejercitarse en el placer de liberarlo. Todos los gustos y placeres de los inventores y descubridores, todos los sentimientos de triunfo que experimenta el libertador, tienen que ser enseñados por nuestro teatro”

Bertolt Brecht

4. Metodologia

Per la realització d'una investigació social és necessari l'aplicació del mètode i les tècniques científiques al camp social de la forma més rigorosa possible (Sierra, 2001). Aquest apartat es dedicarà especialment a detallar la tipologia de metodologia que s'ha utilitzat en la investigació i les tècniques emprades per a la recollida d'informació i l'anàlisi d'aquesta. La investigació, al ser un procés, requereix de diferents fases, les quals també s'expliquen en els següents punts. A més, la investigadora es va planificar tot allò que ha realitzat durant el procés a partir de les fases de la investigació que van permetre alhora, facilitar la tasca i estructurar-la temporalment.

A continuació, es presenta l'estructura metodològica emprada en la investigació. Seguint la classificació de Sierra Bravo (2001) s'ha pogut determinar la tipologia de la investigació d'aquest estudi, el disseny i les etapes de l'estudi, la població objecte d'estudi i quins han sigut seus criteris de selecció, les tècniques utilitzades per recollir i analitzar les dades, juntament amb les consideracions ètiques i legals, les limitacions que ha comportat la realització de l'estudi, i finalment un pla de treball amb les fases de la investigació on s'hi emmarca el procés de la tasca que s'ha seguit per desenvolupar l'estudi.

4.1 Tipo d'estudi

Aspectes de la investigació social com els que explicarem a continuació, són els que acaben dissenyant el tipus d'investigació social (Sierra, 2001). Tenint en compte que amb la realització d'aquesta investigació s'intentava aportar l'aplicació del teatre social com a tècnica i llenguatge en les intervencions dels treballadors/es socials, i com a eina de pressa de consciència de la gent per saber què els passa, què els preocupa, i com es posicionen davant d'aquella realitat, (Sierra, 1995), s'ha portat a terme una investigació de tipus bàsica, ja que la finalitat era millorar el coneixement i comprensió dels fenòmens estudiats per presentar-ho com un punt de partida per futures investigacions que intentin abordar, d'una forma més específica i profunda, o que busquin realitzar noves propostes a partir dels temes que s'exposen aquí.

La investigació s'ha emmarcat dintre d'una perspectiva qualitativa, ja que permet descobrir el sentit i significat de les accions socials mitjançant el recorregut de dades socials i humanes a través de les paraules dels entrevistats (Fernández, 2006). Busca l'opinió dels professionals i d'alguns participants sobre les experiències més rellevants que hagin tingut en relació al teatre social com una eina per a la intervenció social. Tal i com explica (Ruiz, 2007), el mètode qualitatiu es basa a partir de tècniques d'observació i de la realització d'entrevistes. Aquestes dues fan possible l'obtenció de dades on l'anàlisi del mateix es pot dur a terme mitjançant la categorització de paraules i les descripcions realitzades per l'investigador (pp.123-191).

La naturalesa en la qual s'ha basat l'estudi, és empírica. Seguint amb la categorització de Sierra Bravo (2001) es centra en un estudi d'abast temporal sincrònic, ja que a partir de la poca informació del tema d'estudi, s'ha centrat en el moment actual sense investigar l'evolució de la situació estudiada. Segons la amplitud, aquesta és microsociològica, perquè es centre en una zona concreta, la ciutat de Barcelona, també per la col·laboració d'un grup reduït de participants de teatre social, i professionals que han tingut experiències sobre la temàtica que investiguem.

Fent referència a la profunditat de la investigació, és descriptiva i explicativa. Ens referim a descriptiva quan descriu els components principals, d'una realitat social, d'uns conflictes d'opressió que viuen les persones en la societat. Tal i com diu Hyman (1971) a Sierra (2001), la tipologia descriptiva *"tiene como objeto central la mediación precisa de una o más variables dependientes, en una población definida o en una muestra de una población"* (p.34), és a dir, la mediació, debat i diàleg principal que es pot fer en l'activitat teatral és la percepció subjectiva de les persones afectades per algun tipus d'opressió o malestar emocional i dels professionals sobre experiències i importància d'aquesta eina per la seva pràctica.

Un altre aspecte a destacar ha estat la necessitat de recollir informació de fonts mixtes: primàries i secundàries. Fonts primàries a través d'entrevistes i experiències vitals. Es va obtenir mitjançant l'exploració del treball de camp i durant els mesos de febrer–juny de 2017. Per tant, es tracta d'un estudi d'abast seccional. Les fonts secundàries a partir articles, llibres, investigacions, i altres estudis d'interès relacionats amb aquesta temàtica que s'investiga.

4.2 Disseny, etapes d'estudi

L'estudi realitzat s'ha dut a terme a partir de 7 etapes successives. En cada una d'elles s'hi descriu tot el que s'ha realitzat per així poder accedir a la pròxima etapa fins finalitzar amb la investigació.

1. Inici de la investigació

La primera fase de l'estudi va començar amb la primera tutoria grupal amb la tutora, on es concretaren les dates i requisits importants i com serien les tutories. Aquesta fase també va servir per definir correctament la problemàtica, el tema i els objectius que es pretenia aconseguir amb l'estudi. Tot això fou possible a través d'una revisió bibliogràfica per enfocar la temàtica escollida, mitjançant articles, llibres sobre autors destacats en la temàtica teatral i de la pròpia disciplina del treball social.

2. Formulació del projecte d'investigació

Es realitza el disseny de la investigació, s'acabaren de definir els objectius i d'escollir la metodologia més encertada, com les tècniques que es van fer servir per la recollida de dades i com s'utilitzà aquesta informació recollida per realitzar l'anàlisi de l'estudi. Un cop finalitzada aquesta primera revisió bibliogràfica es va poder realitzar el marc teòric a partir dels documents obtinguts i relacionats amb la temàtica escollida, començant per temes més amplis que enfocarien la disciplina del treball social i l'artística per després anar acotant amb informació més concreta, com el teatre, teatre social i el teatre del oprimat. La recerca es va realitzar amb l'ajuda de (el Google acadèmic⁷, Dialnet⁸, Bibliografia de la Universitat de Barcelona⁹ i s'ha pogut gestionar mitjançant el programa Mendeley¹⁰).

Un cop realitzada aquesta tasca, es van buscar i seleccionar les persones a entrevistar.

3. Confecció del treball de camp

En aquesta fase es va iniciar amb la creació de l'instrument de recollida d'informació: els guions de les entrevistes.

Es fan una vegada es sap les categories a analitzar partint del marc teòric. Es defineix una mostra per poder iniciar la recerca i selecció de les persones. Un cop tenim les categories a analitzar i la mostra, s'acaba de seleccionar a les persones i els professionals, ja sigui mitjançant correus electrònics, telefonant, de boca en boca, o visitant el centre. En cada una d'aquestes converses se'ls informa sobre l'estudi i la seva possible participació en aquest. Si accepten es concreta un dia per realitzar l'entrevista.

4. Realització del treball de camp

Durant aquesta etapa vaig posar-me en contacte amb diferents professionals que haguessin tingut experiències amb el teatre social, amb la intenció de poder saber què implica i quins efectes té tant pel professional com pels participants utilitzar el teatre social com una eina a les intervencions del treballador social, els beneficis i canvis que produeix a les persones. Vaig assistir a un dels assajos de la representació teatral del projecte "Dale Recuerdos" que vaig conèixer durant les meves pràctiques II. Aquest s'enfocava sobre la vessant emocional on les persones majors, mitjançant l'acció teatral, explicaven records que tinguessin i volguessin

---

⁷ Per més informació veure: <https://scholar.google.es/>

⁸ Per més informació veure: <https://dialnet.unirioja.es/>

⁹ Per més informació veure: <http://crai.ub.edu/es/>

¹⁰ Per més informació veure: <https://www.mendeley.com/>

compartir. A partir de tots els records dels membres es trobava un fil conductor teatral. La meua assistència a l'assaig fou també per conèixer els participants, i proposar a dos d'aquests, realitzar una entrevista. Després vaig anar al teatre Tantarantana (teatre social) per tal d'aconseguir una entrevista amb el director i conèixer més a fons el teatre. Em van oferir veure un assaig grupal del projecte PI(E)CE a l'Institut Milà i Fontanals i així seleccionar a 4 participants per realitzar-los una entrevista. Des de la Universitat de Barcelona, vaig posar-me en contacte amb la Xixa Teatre per buscar contactes de professionals de la disciplina del treball social que haguessin participat als seus tallers. El 8 de Maig, vaig assistir a una conferència que es feia a la Universitat (UB) sobre l'atenció a la Diversitat a les escoles des de l'art i la música¹¹.

Per últim, es realitzaren les entrevistes cara a cara i amb la gravadora del mòbil per enregistrar tota la informació verbal.

5. Anàlisi dels resultats

A la quinta fase, es van fer les transcripcions de les entrevistes amb la finalitat d'identificar i extreure la informació més rellevant. Es va realitzar l'anàlisi dels resultats que es realitzà mitjançant la lectura i l'escolta crítica de les entrevistes i de la vinculació de la informació obtinguda de la documentació i fonts bibliogràfiques.

6. Redacció de l'informe i conclusions

Finalitzada la fase d'anàlisi de tota la informació recollida, es van plantejar les conclusions finals, les possibles propostes, i també es va poder acabar de redactar l'informe, ja que aquesta fase suposa la configuració de la investigació en la seva totalitat i, per lo tant, inclou la revisió final de l'estudi.

7. Presentació dels resultats

Per acabar, es va presentar el Treball Final de Grau al tutor que supervisava, i posteriorment, a través d'una exposició oral, es van presentar els resultats obtinguts al tribunal avaluador.

---

¹¹ Conferència amb motiu de: "Cicle de conferències: Experiències, projectes i saber fer i ser mestre des de la mirada de l'Atenció a la Diversitat". Títol de l'acte: "La música i l'art: un projecte innovador per incloure". Realitzat per: Sra. Liliana Zielonka, professora de música de l'escola Hatikva.

4.3 Població objecte d'estudi

Son aquelles persones que formen part de la investigació. La mostra que es va escollir per realitzar aquesta investigació foren: 6 subjectes professionals (4 Treballadores Socials, 1 Director de Teatre, 1 de distintes disciplines: antropològica i infermeria, i amb molta experiència sobre teatre social). També es seleccionaren 6 persones participants de teatre social, entre aquestes dues eren participants del projecte "Dale Recuerdos"¹² entre 75-85 anys i les quatre restants del "Teatre Social Tantarantana"¹³ participants actuals al projecte PI(E)CE¹⁴ entre 60-75 anys. D'aquesta manera s'enriquiran les dades qualitatives en les entrevistes. Les persones seleccionades seran ambdós sexes. Pel que fa als professionals, es va tindre en compte que haguessin tingut alguna experiència amb teatre social.

Les persones entrevistades han sigut buscades a partir de la recerca que vaig realitzar i per l'ajuda d'algun professional que em passava contactes. Per tant la mostra de la població seleccionada no és àmplia.

La tipologia de la mostra que ha permès seleccionar la població objecte d'estudi, és el no probabilístic, perquè han estat els propis criteris, explicats anteriorment, sota la subjectivitat de la investigadora i en funció de la investigació que es vol realitzar.

L'estratègia utilitzada per seleccionar als subjectes amb experiències o formació amb teatre social ha estat a través de "la Bola de neu¹⁵". És a dir, en aquest cas els subjectes entrevistats es van escollir successivament, a partir d'un informador clau, els professionals de Treball Social que identificaren a altres professionals i persones que haguessin tingut experiències en relació a la investigació que es feia, per poder entrevistar.

¹² Per més informació veure: <http://www.teatrelliure.com/es/programacion/temporada-2016-2017/dale-recuerdos-xxx>

¹³ Per més informació veure: <http://www.tantarantana.com/index.php/es/>

¹⁴ **Projecte PI(E)CE**: impulsat pel teatre Tantarantana de Barcelona l'any 2011, primera edició. Durant els anys s'ha definit com un taller de creació escènica pels joves del Raval. Amb el pas de les següents edicions, s'ha incorporat persones majors del barri, l'espai d'assajos foren els Instituts Públics de la zona, en horari lectiu. Una experiència artística i social, amb dinàmiques d'escolta i reflexió sobre els processos d'aprenentatge, sobre el lloc i la funció de l'art i sobretot sobre l'entorn social, polític i econòmic de les persones implicades. A través de la paraula, la dansa i la música, la diversitat de les edats dels participants, procedència i llengües es proposa una immersió en un procés de creació col·lectiva, on el resultat s'escenifica en el teatre davant del públic i altres mirades. L'objectiu d'aquest procés és que mitjançant totes aquestes característiques, buscar l'apropament d'un ambient de treball en que s'acompanyin els uns als altres en la construcció d'alguna cosa en comú.

¹⁵ Informació extreta de (Brunet, I, Pastor, I, i Belzunegui, A, 2002, p. 439).

4.3.1 Criteris de selecció de la mostra

En aquest apartat s'hi descriuen els criteris d'inclusió utilitzats per seleccionar la mostra.

La sèrie de criteris d'inclusió que es determinaren foren els següents:

- ✓ Professionals del Treball Social
  - Haver participat en algun projecte, taller o directament a un teatre que treballin la intervenció social a partir de tècniques teatrals
  - Haver experimentat alguna d'aquestes experiències en el seu àmbit de treball
  - Que hagin realitzat algun projecte o article sobre el teatre social en la intervenció social del professional
  - Disposició de participar en l'estudi

- ✓ Professionals d'altres disciplines
  - Coneguin i sàpiguen identificar els beneficis que aporta el teatre social a les persones
  - Que tinguin o hagin tingut experiències amb un grup de participants en teatre social
  - Que tinguin coneixement crític per valorar aquesta tècnica com una possible eina d'intervenció social pels professionals i en benefici també als participants per millorar la seva qualitat de vida.

- ✓ Participants de teatre social
  - Que estiguin bé a nivell cognitivament per poder respondre adequadament les preguntes
  - Que participin en algun taller o projecte de teatre social
  - Disposició de participar en l'estudi

Taula 1. PERFIL DELS PROFESSIONALS ENTREVISTATS

CÒDIG	TIPU DE SERVEI	UBICACIÓ DEL SERVEI	PERFIL
A1TS	CAP	Barcelona	Treballadora Social, amb 14 anys d'experiència. S'inicia al món del teatre social per interès propi i curiositat. Actualment realitza la creació d'un projecte sobre teatre social que portarà al CAP
A2TS	Servei per a dones i fills que han viscut situacions masclistes.	Barcelona	Treballadora Social amb 3 anys d'experiència amb tractament amb dones. Dinamitzadora de grups de dones, d'infants i adolescents. Interessada pel teatre social a partir d'experiències personals, i per utilitzar-ho com a dinàmica de grups de dones i adolescents.
A3TS	Universitat de Barcelona	Barcelona	Professora amb 23 anys d'experiència. Té formació amb teatre social i fou Coordinadora d'una experiència pilot, per acostar el teatre social a Mundet: la Xixa Teatre s'apropà als professors i estudiants.
A4TS	Hospital Sant Joan de Déu	Barcelona	Treballadora Social amb dos mesos d'experiència. Realitzà tallers teatrals a la Xixa Teatre.
A5DR	Teatre Tantarantana (Teatre Social del barri del Raval)	Barcelona	Director artístic de teatre social. Exerceix en direcció, programació i recerca d'obres. 25 anys d'experiència. S'introduí al món teatral des de Veneçuela a través d'un grup de titelles de la Universitat Zulia de Maracaibo. Ha treballat amb nens exclosos de la societat i marginals, ha realitzat espectacles durant 13 anys a Veneçuela
A6BT	Universitat Catòlica de Salvador-Bahía	Brasil, Salvador de Bahía	Professora, Infermera i Antropòloga, Doctora d'Educació i Societat. 20 anys d'experiència. S'introduí al teatre social mitjançant activitats de formació i el treball comunitari. Ha realitzat tallers, cursos, conferències i nombrosos escrits sobre Creativitat i Intervenció Social i metodologies de Freire i Boal.

Font: Elaboració pròpia

Taula 2. PERFIL DELS PARTICIPANTS ENTREVISTATS

CÒDIG	EDAT I RESIDÈNCIA	PROJECTE TEATRAL	EXPERIÈNCIA LABORAL	CARACTERÍSTIQUES
PE1	65 Barcelona	PI(E)CE	Professora d'auto escola	Ja havia fet teatre, però mai teatre social. Es va introduir al projecte PI(E)CE per realitzar teatre social amb adolescents i gent gran i experimentar els efectes
PE2	68 Barcelona	PI(E)CE	Ca marera	Ja havia realitzat teatre, però és el primer cop que fa Teatre Social. Fou per una amiga que li comentà sobre el projecte PI(E)CE
PE3	65 Barcelona	PI(E)CE	Infermera	Per experiències familiars ha volgut realitzar teatre i participar en el projecte PI(E)CE entre adolescents i persones majors
PE4	56 Barcelona	PI(E)CE	Manteniment	No sabia que era el Teatre Social i va decidir participar
PE5	82 Barcelona	Dale Recuerdos	Ensenyament	Primera experiència en fer d'actora al teatre. Repetiria l'experiència. Es defineix com una persona poc sociable i el teatre l'ha permès obrir-se i relacionar-se.
PE6	80 Barcelona	Dale Recuerdos	Comerç	Primera experiència en fer d'actora al teatre. Persona molt oberta i socialitzadora. Participant activa. Repetiria l'experiència.

Font: Elaboració pròpia

4.4 Tècniques utilitzades

La tècnica utilitzada per la recollida de dades qualitatives és l'entrevista. És una de les tècniques més utilitzades en les investigacions socials, sobretot en estudis qualitius, ja que ens ajuda i ens permet aproximar-nos als fenòmens socials, i adquirir informació totalment subjectiva dels professionals i de les persones entrevistades, com ara en actituds i creences, manifestacions d'opinions o valors, i aportant profunditat a la metodologia de l'estudi (Brunet, Pastor i Belzunegui, 2002).

Es va escollir realitzar les entrevistes de forma oberta i amb caràcter semidirigit. També semiestructurades perquè pretenia proporcionar qüestions semiestructurades, en les quals les preguntes estarien predeterminades. És a dir, l'entrevistadora en aquest cas portava una pauta amb diferents preguntes i les formulava a l'entrevistat. L'ordre de les preguntes pot canviar durant l'entrevista i poden sorgir noves preguntes (Robles, 2011).

Les entrevistes s'han realitzat per separat a cadascun dels individus seleccionats en la mostra. Es van crear tres tipus de guions d'entrevista pels professionals. Un dirigit als professionals de treball social (entre aquest guió, un tenia alguna pregunta distinta per tal d'adaptar-se a la treballadora social de sanitat), un altre al director de Teatre Tantarantana, i l'últim a la professional amb experiència de Brasil i amb coneixement sobre teatre social. Pels participants entrevistats es van dissenyar dos guions: un pels de "Dale Recuerdos" (tot i no ser un grup de teatre social, es va considerar realitzar-la perquè vaig conèixer el projecte a les pràctiques II i em semblava interessant conèixer l'opinió dels participants fent d'actors per primer cop), i l'altre pels del projecte "PI(E)CE" (grup de teatre social amb gent gran i adolescents). Així i tot, com que les entrevistes foren de modalitat oberta, els entrevistats podien expressar-se lliura i espontàniament, en donar les seves opinions, contestar les preguntes i donar alguna altra informació complementària i que pogués ser necessària. Una de les entrevistes fou via Skype¹⁶, a la professional de Brasil, la qual no és treballadora social però el motiu de realitzar l'entrevista fou degut a la seva experiència amb teatre social, teatre de l'oprimit i pel gran nombre d'articles i escrits que té sobre aquesta temàtica i la metodologia de Freire i Boal.

Abans de tot això, es troba el procés de la tasca prèvia a la realització de les entrevistes. Es van haver de formular correctament les preguntes de l'entrevista, assegurar-se de l'adequació de les respostes i la seva corresponent anotació (Brunet, Pastor i Belzunegui, 2002).

---

¹⁶ Per veure més informació: <https://www.skype.com/es/>

Els guions elaborats pels professionals es dissenyaren a partir de tres blocs. Un sobre la seva trajectòria professional (per tal de realitzar després la seva fitxa del perfil), el segon, sobre el grau de coneixement d'aquesta possible eina teatral en la intervenció social del treballador social, i el tercer, sobre com repercuteix l'activitat teatral a les persones i a la pràctica professional.

En el guió de preguntes als participants d'activitat teatral, s'evità l'ambigüitat i les connotacions negatives. S'intentà que aquestes fossin clares i fàcils de respondre.

4.5 Consideracions ètiques i legals

La consciència ètica és una part fonamental en la pràctica professional i els treballadors socials. Per fer-ho possible he hagut de sol·licitar i obtenir el consentiment per escrit¹⁷ de les persones entrevistades, mitjançant un document on s'informa de la finalitat de l'estudi i, concretament de l'entrevista. A més garanteix l'anonimat de les persones participants i l'opció a l'anonimat a aquells professionals entrevistats que així ho desitgin. Aquest és un pacte que significa "*confiança bidireccional*" en el sentit que els pactes ha de ser protegits.

Així doncs, la confidencialitat de tota informació que ens donin les persones que participen en l'estudi, ha estat respectada en tot moment d'acord amb la Llei 15/1999, de 13 de Desembre, de Protecció de Dades de Caràcter Personal. En aquest sentit doncs, tota la informació obtinguda i utilitzada ha estat respectada a partir del que s'ha indicat i pel que ha volgut cada un dels participants.

4.6 Limitacions

La limitació principal que ha afectat l'elaboració d'aquest estudi, ha estat trobar referències bibliogràfiques, pel fet d'ésser el teatre social en la intervenció social des de la disciplina del treball social una temàtica innovadora. Molts dels articles que llegia em trobava que es citaven mútuament diferents autors, i això feia que al final tingués un excés d'informació, molt semblant però explicada de diferents maneres. La segona dificultat ha sigut trobar a professionals del treball social que hagin tingut alguna experiència amb el teatre social pel fet que he dit anteriorment i perquè els inicis del teatre en l'àmbit social són encara molt recents.

Finalment, la tercera dificultat ha estat poder comunicar-me amb les persones a entrevistar. Per això moltes vegades decidia deixar de banda el contacte via e-mails, o telèfon i presentar-me

---

¹⁷ Veure annex III

personalment, d'aquesta manera, també tenia l'oportunitat de conèixer algun taller, espais de teatre, o fins i tot veure alguna escenificació.

4.7 Fases de la investigació

Com he dit abans, el procés d'aquest estudi s'ha marcat per les anterior etapes que successivament s'han realitzat durant el segon quadrimestre del curs acadèmic febrer-juny 2017, en l'assignatura de Treball Final de Grau de Treball Social.

Seguidament, es representa la taula amb les fases de la investigació i el seu període de temps corresponent per portar a la pràctica les etapes anteriorment explicades:

Taula 3. FASES DE LA INVESTIGACIÓ:

	FEBRER				MARÇ				ABRIL				MAIG				JUNY				JULIOL			
ACTIVITATS	1ª	2ª	3ª	4ª	1ª	2ª	3ª	4ª	1ª	2ª	3ª	4ª	1ª	2ª	3ª	4ª	1ª	2ª	3ª	4ª	1ª	2ª	3ª	4ª
ETAPA 1 Inici del projecte																								
ETAPA 2 Formulació del projecte																								
ETAPA 3 Confecció del treball de camp																								
ETAPA 4 Realització del treball de camp																								
ETAPA 5 Anàlisi dels resultats																								
ETAPA 6 Redacció de les conclusions																								
ETAPA 7 Presentació i difusió dels resultats																								

Font: Elaboració pròpia

5. Anàlisis dels resultats i discussió

En aquest apartat es troba l'explicació de les dades obtingudes a partir de les entrevistes realitzades als professionals de treball social, al director de teatre social, d'una experta en Teatre del Oprimid, i dels participants de teatre seleccionats. Entre les experiències i trajectòries d'aquests professionals i participants en teatre social, han fet possible l'enriquiment de la informació recollida, alhora que han permès realitzar una fonamentació amb la revisió bibliogràfica del marc teòric.

L'anàlisi s'articula en base al objectius anomenats a la pàgina (13). També a partir dels guions¹⁸ utilitzats per obtenir la informació.

El teatre com a llenguatge i eina del treballador social pot ajudar a aconseguir els objectius del Treball Social, és una forma d'intervenció social que es va començar a utilitzar a Brasil i avui en dia s'aplica en molts aspectes relacionats amb l'àmbit social. Per tot això és interessant poder conèixer experiències que ja s'han realitzat, reflexionar i veure els efectes positius que es poden generar arran d'aquesta estratègia a nivell social. Així mateix, també és important saber les dificultats que se'ns poden presentar alhora d'utilitzar-ho com a intervenció d'aquest tipus, per tal de que el treballador social pugui aplicar les tècniques teatrals de la millor manera en les seves intervencions.

L'anàlisi s'exposa a partir de dues dimensions que s'han creat per respondre a les preguntes plantejades en la investigació, i es desglossen en diferents punts durant l'anàlisi a partir del objectius que es van plantejar.

La primera dimensió, sobre el teatre social com "eina teatral pels treballadors socials en la seva intervenció social". És a dir, la relació que es troba entre el teatre a nivell social dintre la intervenció del treballador social. En quins àmbits es pot fer ús del teatre, com utilitzar-lo, quines estratègies artístiques podem utilitzar en les intervencions, conèixer tècniques teatrals més usades, els beneficis en la intervenció social, així com, les dificultats que sorgeixen en les intervencions.

La segona dimensió, sobre com repercuteix i "quins són els beneficis individuals i col·lectius que aporta el teatre social".

---

¹⁸ Per veure'ls anar a l'Annex II

1. DIMENSIÓ. EL TEATRE PELS TREBALLADORS SOCIALS EN LA INTERVENCIÓ SOCIAL

Objectiu específic: Conèixer la relació i la vinculació entre la disciplina artística: el teatre, i la disciplina del treball social

En els últims anys s'ha criticat que la disciplina de Treball Social es limita en la gestió de recursos. Però realment no sols es limita en ajudar a satisfer les necessitats de les persones "sinó que també es pot ocupar d'àrees com la cultura i l'art".

✓ 1.1.CATEGORIA. EL TEATRE COM UN ESPAI D'INTERACCIÓ.

De la disciplina artística, el teatre és tradueix com un llenguatge que pot expressar diferents aspectes que els preocupa, desitjos, com es sent enfront d'una situació, és a dir, diferents emocions i pensaments que pot ser són més difícils d'expressar en un espai "formal", que en un espai creatiu i alliberador, com és el teatre.

A veces hablar sobre un tema en una reunión o entrevista individual puede ser más complicado que, en un espacio más teatral, puede ser más fácil que las personas se abran y expresen temas que posiblemente en un espacio más formal no surgiría. A veces crear un espacio más diferente al que estamos acostumbrados a trabajar puede permitir surgir temas de debate y reflexión para trabajar determinadas situaciones que queremos mejorar (A1TS).

El teatre no sols és escenificar una obra, suposa també una "*vía eficaz de expresión de sentimientos, emociones, sensaciones y vivencias*" (Cyrulnik,2009, p.316 citat per Mundet, Beltrán i Moreno, 2015).

Boal invoca aquest espai d'interacció a partir de "l'escena", com un espai transaccional entre lo real i lo imaginari, lo intern i lo extern, fent possible el joc teatral a partir d'una forma i expressió de la vida individual, grupal i social (Vieites, 2015).

Atualmente o teatro social tem expandido suas ações através do Teatro do Oprimido na busca para democratizar o acesso à prática teatral e fazer com que, por meio desta linguagem, a população pobre e oprimida possa discutir as possibilidades de transformação social.

Por ser um método, o Teatro do Oprimido sistematiza diversos jogos, técnicas e exercícios teatrais que estão acessíveis a qualquer pessoa, independentemente de formação específica. Entre suas técnicas estão o Teatro-Fórum, Teatro-Invisível, Teatro-Imagem, Teatro-Jornal e outros (A6BT).

✓ 1.2.CATEGORIA. EL TEATRE SOCIAL I EL TREBALL SOCIAL COMPARTeixEN OBJECTIUS

Amb el teatre social, també es poden aconseguir l'obtenció dels mateixos objectius que treball social a nivell social, individual i col·lectiu.

Molina y Romero (1999) definia l'objecte com la relació entre l'individu i la situació del seu entorn, les necessitats, desigualtats i problemàtiques socials, les relacions familiars i de comunitat, problemàtiques relacionades amb l'individu–societat. El TS intenta aportar una millor qualitat de vida a aquestes persones, famílies i comunitat, actuant des d'aquesta estructura social i fer possible unes condicions més favorables.

Entorn a aquest anàlisi dels objectius, Aguilar (2013), exposa que s'hauria de poder crear un procés d'ajuda, per ajudar a les persones a desenvolupar les seves pròpies capacitats, ajudar a la comunitat a identificar les seves pròpies necessitats i activar processos de participació i voluntariat, projectar, organitzar i gestionar els serveis i els recursos, i per últim, identificar i analitzar els problemes col·lectius (Aguilar, 2013). Amb el Teatre Social, un pot facilitar l'expressió dels sentiments de les persones, promoure habilitats comunicatives i relacionals, conscienciar, incentivar i motivar-les a generar canvis.

Si un dels objectius del Treball Social és perseguir el canvi social, des de les escenificacions teatrals també es pot perseguir aquest canvi. Una escenificació pot representar situacions d'opressió, que vulneren un dret social o no respecten la justícia social, malestar o emocions de les persones, procurant que la població sigui conscient del problema que estan patint o es mobilitzin per canviar-ho.

Podem destacar les següents evidències amb les respostes dels entrevistats els quals comparteixen els temes exposats anteriorment:

Es pot incidir en algunes d'aquestes dimensions a nivell estructural, nivell institucional, personal...té moltes diferents dimensions (...). La gent ha de prendre consciència de què és el que provoca l'opressió en aquest sentit en les persones, o inclús podries utilitzar el teatre en un moment determinat situacions de relació dintre de la família, emprar l'escenificació, perquè es puguin donar-se determinades parts del tipus de relació o què és el que està provocant el tipus de relació que estan tenint (A3TS)

Al cap i a la fi, l'objectiu és ajudar al usuari i ajudar-se a sí mateix amb la finalitat de: realització de les persones, famílies, grups i comunitats, millorar el seu funcionament social y aportar un major benestar (Moix, 2006).

✓ 1.2.1 SUBCATEGORIA. Públic participant

Fou amb Bertolt Brecht, el qual s'anomena en el marc teòric, el primer en emprar el teatre com estructura per canviar aspectes de la societat, de convertir històries reals al públic sobre problemes i poder representar lliurement les distorsions de l'estructura social, de generar al espectador una actitud crítica i fer-lo participant del relat (Levy-Daniel, 2015).

La primera transformació que es fa és la de l'espectador:

Transformar al espectador -ser pasivo- en espect-actor, protagonista de la acción dramática -sujeto creador-, estimulándolo a reflexionar sobre su pasado, modificar la realidad en el presente y crear su futuro. El espectador ve, asiste; el espect-actor ve y actúa, o, mejor dicho, ve para actuar en la escena y en la vida (Boal, 1980, citat per Motos, 2014:3).

Un cop queda feta la transformació del participant espectador en actor, comencen a:

crean imágenes a partir de su vida real, de sus opresiones reales. Ese mundo de imágenes contiene (...) las mismas opresiones que existen en el mundo real que las ha provocado (Boal, 2004:64).

A partir del Teatre Tantarantana s'afirma la importància del participant a partir de la següent intenció: *"volem que ells siguin actors de la seva pròpia experiència, que visquin el món del teatre des de dintre com agents actius, que significa ser actor dintre d'un espectacle"* (A5DS).

D'aquesta manera la persona es sent identificada i per tant les incentiva a promoure un canvi, *"estimular a los participantes no-actores a expresar sus vivencias de situaciones cotidianas de opresión a través del teatro"* (Motos, 2014:3) perquè el fet de plantejar un tema a tractar, sobre un problema, una necessitat, situació de conflicte que es qüestiona sigui real i preocupi directament a la població, ajuda a motivar una transformació, i és com surt *"l'espect-actor"* segons Boal (2004), *"es sujeto y objeto a la vez: puede guiarse a sí mismo, ponerse en escena"* (p.26).

Els subjectes entrevistats coincideixen amb la importància existent dels espect-actors en el procés d'escenificació permetent:

Prendre consciència d'aquella opressió o problemàtica i que es pugui sensibilitzar perquè aquestes situacions no sols no es donin sinó també perquè la gent pugui entendre què és el que provoca aquest tipus de situacions que s'estan donant, doncs escenificar-ho en un espai públic, en una escena oberta, on la gent del públic pugui entrar i analitzar el que ha passat, i si pot, escenificar-ho d'una altra manera... estarien intentant transformar aquella situació que han vist (A3TS)

La participació dels espectadors obre un debat, un diàleg i una reflexió entre el públic i els actors, permet acostar a les persones entre elles i promoure la recerca de solucions i la transformació.

Objectiu específic: Identificar diferents maneres d'intervenir des del treball social a partir de les tècniques teatrals (teatre del oprimid)

Els professionals entrevistats afirmaren que el teatre i les seves tècniques poden ser utilitzades com una eina complementària per les seves intervencions socials. El teatre social es deixa de veure a partir del S.XX un art tancat i limitat, un espectacle de passa temps i oci, ampliant les seves limitacions d'actuació com a disciplina artística practicada a qualsevol espai.

✓ **1.3 CATEGORIA. UN LLENGUATGE ARTÍSTIC**

En les intervencions dels treballadors socials sovint trobem la tècnica de l'entrevista individual, cara a cara amb l'altre persona i ens permet comunicar-nos a través del llenguatge verbal i no verbal, les quals ens permeten obtenir una gran part de la informació. En teatre social també s'utilitza el llenguatge verbal mitjançant el qual comuniquem als espectadors allò que volem escenificar i el llenguatge no verbal a través de les nostres expressions corporals formant imatges amb el cos.

Els professionals entrevistats, ho han considerat com un altre tipus de llenguatge que utilitzarien en les seves intervencions: *"es un llenguatge artístic que no sols ens permet gaudir del teatre com un oci, diversió, també per comunicar-nos, exposar temes de la nostra realitat, poder reflexionar i parlar-ho per generar canvis"* (A3TS).

Aquest llenguatge artístic es pot representar a partir de tots aquests: llenguatge de les paraules, llenguatge de la veu, llenguatge del cos, llenguatge del cos en l'espai, llenguatge inconscient (Boal, 2002).

Des del teatre social Tantarantana seria un llenguatge artístic que ens permet veure el món real de cada un de nosaltres. El configurem a partir de:

l'escriptura i on el seu cos tenen un espai per expressar coses que des d'una altra manera els hi costa molt més. El tema de la utilització de la dansa, moviment, la paraula, tot el que fa es que cadascú dels participants puguin utilitzar cada un d'aquests llenguatges expressius per comunicar i compartir amb els altres les nostres vivències (A5DS).

També un llenguatge expressiu, ja que es pot treballar a partir del propi cos i les pròpies emocions, sent així un llenguatge universal amb el que es poden treballar moltes coses: *“Des de les emocions, les preocupacions, les opressions i/o violències que vivim a diari... Serveix per reflexionar i actuar tant a les nostres vides personal com a nivell col·lectiu”* (A3TS).

Per aquest tipus de llenguatge expressiu amb el cos, i d'acord amb el que s'explica al marc teòric, trobaríem la tècnica teatral del TO, el teatre imatge: llenguatge corporal. *“Uno de los más completos en el que se integra los tres pilares del ser humano: la razón (a través de la mente), la emoción (reflejada en el cuerpo vivido y viviente) y el cuerpo en sí mismo”* (Schinca, 2000, citat a Mundet, Beltrán & Moreno, 2015).

✓ 1.4 CATEGORIA. INTERVENCIÓ EN L'ÀMBIT SOCIAL

Els entrevistats han afirmat que podrien utilitzar aquesta eina intervenir en qualsevol àmbit social. Veure el teatre com una nova pràctica i proposta d'intervenció que activa capacitats personals per generar canvis. Es podria utilitzar-se de diferents formes:

Per una part, la treballadora social de sanitat exposa que l'empraria per trencar amb la rutina:

hacer cosas nuevas para salir de la rutina diaria (la entrevista individual, de las problemáticas comunes, de la ley de dependencia, de la ayuda domiciliaria). El teatro creo que es una herramienta que nos puede ayudar, a nosotros como profesionales y en nuestras intervenciones para salir de esas rutinas, y a los usuarios o pacientes para encontrar una nueva vía para poder trabajar los temas que les puedan angustiar (A1TS).

D'acord amb el marc teòric i els entrevistats, facilitaria en la intervenció del professional, l'adquisició d'habilitats i competències professionals en:

creativitat, motivació, treball en equip, creixement personal, desenvolupament de la confiança i de l'escolta, els processos de preparació-realització-avaluació, les dinàmiques personals i en grup, l'aprenentatge de tècniques i la seva experimentació, l'autocontrol, estratègies d'improvisació (Font i Font, 1999:1).

Per altra part, altres entrevistats ho emprarien: *“per treballar situacions de conflicte, processos de presa de consciència, de canvi de situacions, per escenificar situacions d’opressió, per reconèixer situacions quotidianes sobre problemàtiques socials, que la gent viu o ha viscut”*(A3TS).

I a partir d’aquestes situacions socials exposades es pugin situar temàtiques socials a partir del debat, anàlisi i la reflexió. Posar-ho en pràctica en un espai *“diferente al que estamos acostumbrados a trabajar, puede permitir surgir temas de debate y reflexión para trabajar determinadas situaciones que queremos mejorar”* (A1TS).

El TO, per exemple, crea aquests *“espais de llibertat”* del que parlen els entrevistats.

“Donde la gente puede dar rienda suelta a sus recuerdos, emociones, imaginación, pensar en el pasado, en el presente, e inventar su futuro en lugar de sentarse a esperarlo de brazos cruzados” (Boal, 2002:14).

No obstant, la disciplina artística i el teatre en el seu espai, no es limitar sols amb la paraula; *“em refereixo al teatre, la música, dansa, tot el que tingui que veure amb el món de l’expressió és realment també una manera de comunicació”* (A5DS). En el qual:

a través de l’escenificació quan hi poses el cos, quan hi poses l’escena, quan hi poses la situació, evidentment canvia moltíssim perquè al final t’entravessa i acabes sentint coses que amb la paraula no és suficient (...) La paraula, ens pot fer trapes, és a dir, ho aguanta tot, perquè podem explicar coses que volem fer i com però quan tot això ho introdueixes a l’acció te’n dones compte que és un temps diferent, i llavors te’n dones compte d’altres coses (A3TS)

Les paraules poden comunicar intencions, emocions, records o idees, però no sempre el que diu una persona és el mateix que el que escolta el seu interlocutor. Les paraules tenen un significat denotatiu, i un altre connotatiu (personal, individual i subjecte) propi de cada parlant. En canvi les imatges no poden reemplaçar les paraules, ni traduir-se en paraules. *“Son un lenguaje en sí mismas (...) No hay que intentar entender su significado, sino sentirlas, ya que su sentido es la imagen en sí misma”* (Motos, 2014:19).

Altres professionals ho utilitzarien en intervencions a nivell personal, en temes relacionals, és a dir, en dimensions molt concretes:

Utilitzar-ho en joves, instituts perquè prenguin consciència justament de quin és el tipus de relacions que tenen i fins a quin punt aquest tipus de relacions són relacions igualitàries o de dominació. Què és el que provoquen aquestes relacions de dominació i com es viu això per les persones que ho senten. Un treballador social pot

treballar amb adolescents, joves en determinats grups, i utilitzar aquesta eina també per anar més lluny (A3TS).

Una eina doncs, per contribuir en qualsevol àmbit social, en situacions que la gent viu en primera persona i en la transformació de relacions.

Intervenir en cualquier ámbito social para promover cambios a la persona a partir de técnicas teatrales de tal manera que la persona así se cuestione lo que está haciendo, crearle espacios de reflexión, inquietudes y que a partir de esto le provoque los cambios necesarios, donde la persona decida (A1TS).

✓ 1.4.1 SUBCATEGORIA. Intervenció des del teatre del oprimit

O TO seja um método para a emancipação. Ir para além da cena, transformar as intervenções em mudanças efetivas, criar formas de ação coletiva dos oprimidos, concretizar modalidades através das quais os oprimidos lutam por alterar a sua vida, esse é, provavelmente, o principal objetivo do TO (A6BT).

Per fer tot això, el Teatre del Oprimit (d'ara endavant: TO) disposa de distintes tècniques, entre elles els professionals entrevistats han donat importància al Teatre Fòrum, Teatre Invisible, Teatre Imatge, Teatre Comunitari, explicats en el marc teòric. Entre tots aquests elements el TO es configura la seva intervenció com:

un sistema de ejercicios físicos, juegos estéticos y técnicas especiales cuyo objetivo es restaurar y restituir a su justo valor esa vocación humana, que hace de la actividad teatral un instrumento eficaz para la comprensión y la búsqueda de soluciones a problemas sociales e intersubjetivos (Boal, 2004).

Sobre el coneixement que disposen els entrevistats d'aquestes tècniques, s'ha analitzat com seria la intervenció i com poden contribuir en la transformació de determinades situacions que la gent viu.

Atualmente o teatro social tem expandido suas ações através do Teatro do Oprimido na busca para democratizar o acesso à prática teatral e fazer com que, por meio desta linguagem, a população pobre e oprimida possa discutir as possibilidades de transformação social (A6BT).

Des de Tantarantana, no utilitzen directament les tècniques del TO, però sí es fomenta a partir de la seva metodologia, Per exemple:

el participant explica una emoció, un malestar, o algun aspecte que vulguin canviar. Moltes vegades aquest material que ens proposa el fem servir perquè altres puguin també intervenir, llavors a partir del moment que intervé altres persones sobre un material tan sensible, s'obren possibilitats per solucionar els problemes que hagi pogut plantejar la primera persona (A5DS).

✓ 1.4.2 SUBCATEGORIA: Tècnica més utilitzada del TO

De tots els entrevistats ha coincidit que la tècnica més emprada és el Teatre Fòrum, tant per intervencions a nivell grupal com comunitàries.

Rescatant el concepte "*d'espect-actor*":

el teatre fòrum en el que deixes una escena oberta i convides a la gent del públic a poder entrar i analitzar el que ha passat i s'hi es pot escenificar d'una altra manera, és a dir com podrien intentar transformar aquella situació que han vist, que per descomptat és una situació que fa referència a un conflicte o dificultat, com es podria transformar (A3TS).

Seons Boal, aquest seria:

el espectador que entra en escena sustituye al protagonista, se convierte inmediatamente en protagonista, adquiere la propiedad dicotómica: muestra su acción, su alternativa y, al mismo tiempo, observa los efectos y consecuencias de ésta. Juzga, reflexiona y piensa en tácticas y estrategias nuevas (Boal, 2002:43).

A partir d'aquest moment és realment quan comença l'espectacle.

El foro es el espectáculo, el encuentro entre los espectadores, que defienden sus ideas, y los actores, que contraponen las suyas. Es una profanación: se profana la escena, altar donde, normalmente, sólo los actores tienen derecho a officiar. Se destruye la obra propuesta por los artistas para construir otra todos juntos. Teatro no didáctico, según la antigua acepción del término, sino pedagógico, en el sentido de aprendizaje colectivo (Boal, 2004:20).

El teatre fòrum és una tècnica oberta a la participació i l'acció creativa del públic. Segons (A2TS) és la que més utilitza

perquè és una manera d'experimentar, de provar i crear alternatives, de treure tot allò que tens a dins i donar-li la volta, de parlar dels temes sense tabús, de visibilitzar realitats, de treballar l'empatia i de canalitzar altres emocions que no ens deixen avançar, com pot ser la ràbia, l'apatia o la frustració (A2TS).

✓ 1.5 CATEGORIA. TEATRE SOCIAL COM UN JOC

Els entrevistats reconeixen que és una eina complementària, entre totes les tècniques del treballador social, i coincideixen en que s'intervé a partir del joc, d'una pràctica més lúdica i innovadora: *"Por ser um método, o Teatro do Oprimido sistematiza diversos jogos, técnicas e exercícios teatrais que estão acessíveis a qualquer pessoa, independentemente de formação específica. Entre suas técnicas estão o Teatro-Fórum, Teatro-Invisível, Teatro-Imagem, Teatro-Jornal e outros"* (A6BT).

La següent professional ho identifica en la seva pràctica com:

una manera de jugar sobre allò que els preocupa, els emociona o que forma part de les seves vides, i és un material a partir del qual juguem amb els altres, compartim i podem comparar, veure quines coses ens expliquen els altres, les podem identificar, alimentar i això es motiva per expressar-nos i compartir (A5TS).

El TO permet crear molts jocs i exercicis adequats a tots aquests perquè puguin expressar-se a través del teatre. *"El espectáculo es un juego artístico e intelectual entre artistas y espectadores. Es necesario que el animador explique a los espectadores las reglas del juego y los invite a hacer algunos ejercicios de calentamiento y de comunión teatral"* (Boal,2002:70).

Objectiu específic: Conèixer les dificultats que s'han trobat els treballadors socials i els altres professionals entrevistats alhora d'utilitzar el teatre en la intervenció social

✓ 1.6 CATEGORIA. LES DIFICULTATS DEL TEATRE A LES INTERVENCIONS DEL TREBALLADOR SOCIAL

En aquesta categoria es coneixeran les dificultats que poden sorgir alhora d'utilitzar el teatre social en les intervencions dels treballadors/es socials. A partir de les experiències i el coneixement dels professionals entrevistats, es destaquen, per subcategories, les dificultats més comunes que han sorgit:

✓ 1.6.1 SUBCATEGORIA. Credibilitat dels objectius

La falta de credibilitat amb els objectius del teatre com una eina d'intervenció social per part dels ciutadans i de les pròpies institucions. Hi ha qui pensa que el teatre és un entreteniment y que no es pot utilitzar per cap altra finalitat:

Hay personas que se limitan en ver el teatro de carácter lúdico o de ocio, y no se dan cuenta de que también se pueden trabajar muchas otras cosas, porque el teatro tiene y puede tener, un carácter transformador o incluso algún que otro efecto terapéutico (A4TS).

La finalitat es posar atenció sobre un problema social per tal d'estimular el debat i el diàleg amb el públic, el qual és participant de l'acció (Badia, 2008).

Dels participants en teatre social, van exposar el seu coneixement del teatre social no sols com un entreteniment sinó també com una possibilitat d'amplitud de coneixements, d'adquirir habilitats i poder desenvolupar-les en un espai grupal. *"Es una cultura para todos y sobre todo para el que actúa. Es poder compartir experiencias y conocimientos entre diversidad de personas y trabajar cosas juntos"* (PE4).

✓ 1.6.2 SUBCATEGORIA. Falta d'implicació

La assistència de les persones és important per poder realitzar tot el procés que es vol treballar. Si falta algun dels participants, dificulta el seguiment, però els professionals saben que això pot passar qualche dia i han de tenir estratègies preparades per continuar amb el procés d'intervenció.

En aquest sentit la (A4TS) explica aquesta dificultat a partir de la seva experiència pràctica en un grup al que va ser participant:

que las personas no puedan seguir una implicación o que el profesional no esté preparado para esta falta de implicación, es decir, tener un grupo y trabajar con la implicación que haya, a veces si una persona del grupo no va en la sesión, el grupo pueda seguir trabajando y la persona que dinamiza también trabaje des de allí (A4TS).

✓ 1.6.3 SUBCATEGORIA. Diversitat

La respecte a la diversitat de les persones contribueix en la diversitat de pensaments, cultura, tradicions, opinions... que poden generar conflictes en el grup. El professional ha de saber treballar amb aquesta diversitat d'opinions i visions que tenen els participants del grup que ja creen debat de per sí.

✓ 1.6.4 SUBCATEGORIA. Expressar i explicar

La dificultat està amb el tipus de gent amb què estem treballant. Que aquesta obri una “caixa de pandora”¹⁹ i no la pugui sostenir. Sentir por, moltes vegades, a que algú del grup els jutgi per les seves històries viscudes. Per això alguns participants els costa expressar un tema o situació conflictiva, que els genera mal estar i preocupació perquè pot ser encara no ho han superat, o perquè ho estan vivint i no saben reaccionar davant aquesta situació “els hi costa molt canalitzar totes aquestes frustracions, emocions i problemes que arrossequen” (A5DS).

Poden aquests bloquejos emocionals afectarà al grup?

“Hi ha rols diferents, doncs alhora de jugar o actuar, poder trencar i treballar amb aquests patrons, és molt complicat i poden afectar el procés del grup” (A5DS).

En un grup cadascú sap el que viu i les experiències ha viscut, per tant la persona ha d'estar disposada en compartir una experiència o situació que ha sigut dolorosa, sense que aquestes la bloquegin i no deixin avançar. Una de les professionals entrevistades exposa la següent argumentació perquè aquesta dificultat es pugui prevenir abans i evitar-la: “Quan hagi d'escenificar, procura que siguin situacions en les que tu et puguis fer càrrec. I fer-se'n càrrec vol dir que allò no et descol·loca”(A3TS).

✓ 1.6.5 SUBCATEGORIA. Limitacions

A partir de la dificultat anterior i del teatre com una metodologia d'intervenció social, es necessari que es coneguin les seves limitacions, perquè les tècniques teatrals per si soles no constitueixen una intervenció social i l'abús pot tenir conseqüències negatives per a la persona. Fent al·lusió al marc teòric quan Vieites (2016) es referia a la dificultat “temptació terapèutica”, en la que s'abusa de la metodologia teatral.

“El Teatre del Oprimid no es pot plantejar com una eina terapèutica malgrat pot tenir efectes que es podrien identificar com a terapèutics, però no té aquesta funció” (A3TS).

L'Héctor Aristizábal ja afirmava compartir allò que puguem fer-nos càrrec:

sinó el Jocker, es veu en dificultats perquè no està preparat per poder treballar aquesta qüestió terapèuticament, faria falta un altre tipus de figura, en aquest sentit un terapeuta conjuntament amb el Jocker per poder d'alguna manera revertir aquest tipus de situacions (A3TS).

¹⁹ Significa que algun dels nostres actes que realitzarem en la vida ens donarà nous malestars, noves desgràcies o un efecte negatiu.

✓ 1.6.6 SUBCATEGORIA. Falta de motivació

Si el professional es troba amb un grup amb falta de motivació dels participants en les dinàmiques, aquestes podrien esdevenir incòmodes i forçades per ells. Davant aquesta dificultat l'entrevistat següent defensa que a partir dels jocs i dinàmiques es pot aconseguir els objectius esperats: *“apostar (pels jocs) per aquelles persones més tímides, amb por, de baixa autoestima i fer-los descobrir la seva capacitat de joc per promoure canvis interiors i trencar amb aquestes dificultats”* (A5DS).

El professional també ha de poder adaptar la intervenció segons les persones amb les que es treballi. Les dinàmiques i els jocs són una bona eina per fomentar la motivació i la participació. Fent al·lusió al marc teòric i l'autor Viscarret (2007) el treballador social estimularia i fomentaria la pròpia activitat de la persona perquè sense la motivació no hi ha participació, i sense participació el procés per aconseguir els objectius no seria possible.

✓ 1.6.7 SUBCATEGORIA. Trencar la barrera (invisible): actors -audiència.

L'espectador també forma part de l'obra, no hi ha d'haver barrera que separi els actors dels espectadors.

No teatro convencional, esta divisão atores/público confere a uns o poder de falar e de agir, mantendo os restantes confinados ao mutismo e à observação. Isto não significa que quem vê não está também a pensar, a refletir criticamente a realidade que observa. Contudo, o facto de esta realidade já estar construída em palco, já ter sido seleccionada e trabalhada por outros, torna o poder reflexivo limitado (A6BT).

Objectiu específic: Analitzar els efectes positius d'utilitzar-lo en la intervenció social

✓ 1.7 CATEGORIA. EFECTES POSITIUS D'EMPRAR EL TEATRE SOCIAL

Les respostes dels entrevistats, en la pregunta que se'ls feia enfocada a aquest objectiu, foren molt variades, lo que reflecteix que hi ha molts beneficis que podem aconseguir. Els professionals entrevistats han afirmat els següents beneficis del teatre:

✓ 1.7.1 En termes comunitaris

El teatre fomenta la consciència dels problemes i conflictes de la vida real. A una obra teatral, existeix un problema, que si és de caràcter social, permet plantejar diferents posicions donant lloc a la reflexió individual-col·lectiva i al debat. Des de aquesta posició permet un vincle entre la mirada de la persona per sí mateixa i la mirada des de la col·lectivitat perquè *“uneix a persones*

que han viscut o viuen problemàtiques semblant on poden compartir, aprendre i expressar en un espai segur i on se les escolta i entén”(A2TS). Facilitant alhora, que la gent es pugui sensibilitzar davant aquestes situacions a partir de l’escenificació “sensibilitzar-se perquè aquestes situacions no sols no es donin sinó també perquè la gent pugui entendre què és el que provoca aquest tipus de situacions que s’estan donant al barri, doncs escenificar-ho en un espai públic, comunitari” (A3TS).

Tindria com objectiu proposar un mitjà d’integració de la comunitat a partir de l’art escènic. Mentre, les tècniques teatrals serien útils pel diàleg perquè permeten discutir els temes escenificats sobre situacions reals. Com deia Boal, l’única manera de participació que té la societat és fa a través del diàleg.

Teatre Social fou molt rellevant a Argentina, es denominava com Teatre Comunitari i es va iniciar als anys 80. A paraules de Marcela Bidegain, el teatre social en la comunitat seria:

Voluntad comunitaria de reunirse, organizarse y comunicarse, partiendo de la idea de que el arte es una práctica que genera transformación social y tiene como fundamento de su hacer, la convicción de que toda persona es esencialmente creativa y que sólo hay que crear el marco y dar la oportunidad para que este aspecto se desarrolle (Bidegain, 2011:82).

✓ 1.7.2 Espai de confiança

A partir d’un clima que permet que les persones es sentin acollides en un entorn de llibertat i puguin expressar-se fàcilment:

expressar les seves idees, por, emocions, malestars, alegries, etc. Un espai que permet també fer un anàlisi, comentar-ho, jugar-ho en el cas del teatre, permet també des de la ficció poder provar alternatives als conflictes que se’ns plantegen en la realitat (A5DS).

Aquest espai suggerit fomenta la motivació, l’espontaneïtat i que les ganes de fer i participar s’activin (Vega, n.d).

✓ 1.7.3 Aporta efectes terapèutics

Professionals entrevistats ha afirmat que els efectes terapèutics, però recordant el que hem dit abans, saber quins son els límits i no abusar.

efecto terapéutico ya que el TO te da la posibilidad de que se abra un diálogo en uno mismo y expresarte con el cuerpo. Porque uno se da cuenta de las cosas cuando las

pone en el cuerpo, no solo cuando las habla, y al poner al cuerpo también te lleva a dialogar con otros. I el Teatro Social te hace poner las cosas en el cuerpo y sentir las cosas del cuerpo (A4TS).

Algunes metodologies teatrals et permeten realitzar una autoavaluació, habilitats socials i comunicatives, empoderament, millorar la relacions socials, la cohesió de grup, l'autoconfiança... Aquests poden serien efectes a nivell terapèutic, *“depende también de cómo se haga y la implicación de las personas y podrían contribuir a que la persona salga de algún estado de opresión o malestar personal”* (A4TS). És a dir, quan una persona interpreta un rol d'un personatge, pot aconseguir conèixer altres punts de vista. Això motiva el canvi, en certa manera, de la persona. Així ho afirma la següent persona entrevistada:

Ponerles de “actores” de unos roles paralelos a los suyos. Es como si fueran los actores de una película y la estén viviendo, paralelamente a sus vidas, donde tiene que interpretar un personaje, con otras características personales, distintos a los de su vida real, puede ser una manera de que como está interpretando, y lo pones a una posición diferente a la suya, puede descubrir nuevos recursos que no conocía y no había sentido o utilizar comportamientos de ese rol del personaje que interpreta y captarlo como un aprendizaje para su vida real que puedan generar cambio o potenciar su empoderamiento en algún aspecto de su vida (A1TS).

✓ 1.7.4 Espai d'exploració d'un mateix

Moltes vegades no som conscients de les qualitats que tenim, potser perquè no tenim l'espai necessari per explorar-les. No obstant, el teatre social ha permès treballar temes sobre les capacitats dels participants.

Et permet autodescobrir-se:

descobrim altres habilitats en la gent on descobrim talents: com ara autèntics talents novel·listes, escriptors. Altres permet descobrir alguna habilitat innata. A més ens podem trobar amb grups de persones que venen i es presenten des de la manca de capacitats, i en canvi quan escenifiquen són increïbles, com actors i actrius, encarnen molt bé el rol (A5DS).

I el fet de que la pròpia persona pugui observar-se, evidentment això té un efecte positiu: *“en la seva autoestima, en la seva autoimatge, en el seu reconeixement com a subjecte... està clar que canvien coses, i que la persona es sent millor i per tant, està clar que pot tenir beneficis”*(A3TS).

“Todos debemos hacer teatro para averiguar quiénes somos y descubrir quiénes podemos llegar a ser” (Boal, 2006, citat a Motos i Navarro 2012:622).

✓ 1.7.5 Empoderament

Evidentment persegueix un empoderament dels destinataris. Partint de la definició del treball social i del que s'entén per empoderament en aquest cas, *"el proceso de autodeterminación por el que las personas, grupos y comunidades se dotan de recursos para poder participar y determinar las esferas de poder"* (Úcar 1999:217).

A nivell social fomenta la integració dels membres de la societat o d'un barri. Per exemple, el projecte (PI(E)CE) del Teatre Tantarantana compost per gent adolescent i gent gran es facilita la integració i l'apropament entre aquestes dues generacions. En teatre comunitari, fomenta integració i inclusió, dels actors, del barri en conjunt, i així empoderar la comunitat.

(A5DS) afirma que un objectiu del teatre és poder integrar gent o col·lectius del barri del Raval i que d'alguna manera es sentin exclosos. Sobretot es nota els efectes positius en la gent gran:

personas que viven soles a casa, descuidadas, desmotivadas, falta d'autoestima... de cop i volta veus que el fet de marcar una rutina, sortir de casa seva i haver de venir a fer una cosa que els agrada, teatre social, és prou motivador com per que els generi un petit canvi i transformació: veus a aquesta persona néixer, que torna a tenir il·lusió (A5DS).

Veiem doncs, com la metodologia teatral pot activar capacitats perquè els actors assumeixin el poder de es seves relacions i que aquestes siguin protagonistes de la seva vida, assumint la responsabilitat del canvi.

Tant en teatre social com en treball social parteixen de la base de que totes les relacions humanes han de desenvolupar-se a través del diàleg. *"Así que tratemos de ofrecer herramientas para ayudar a potenciar el diálogo entre los distintos actores y actrices de la intervención social"* (Vega, n.d, p.12).

✓ 1.7.6 Motor de canvi social i transformació de relacions

Pot produir una a transformació en la mentalitat de la gent.

Els subjectes actors han de expressar les seves vivències a través de personatges però poder modificar en un moment determinat les històries que explicaven i que plantejaven una sèrie de problemàtiques, i el públic espectador tenia la possibilitat intervenir, motivar el canvi de la persona i proposar finals diferents (A5DS).

Una eina que possibilita la transformació i el canvi a partir de tècniques teatrals, on la persona representar i dona veu a aspectes de la seva vida diària, permet escenificar necessitats,

problemàtiques, visualitzar situacions que generen opressió i malestar en les persones i la societat, permetent que el motor de canvi sorgeixi

de situacions que la gent viu d'alguna manera es pot acabar definint la situació que es pot arribar a escenificar, llavors hi ha tot un procés, que el propi procés de poder coconstruir les escenes, són escenes que no estan deslligades de les experiències quotidianes, o de les experiències que travessen el grup. Crec que això no sols permet desenvolupar certes habilitats sinó també experimentar i posar-te en la pell dels altres i prendre consciència de determinades realitats (A3TS).

Això vol dir que de cara al que es parla al marc teòric i el que s'ha comentat en l'anàlisi anteriorment, que el teatre és un element conscienciador, una manera d'arribar a l'individu i com aquest reacciona, posant-se al lloc de l'altre, i vegi noves perspectives, de que es trobi davant l'obra, escolti les històries, observi l'escenificació, i reflexioni. *“Sentir lo que se toca, escuchar lo que se oye, observar lo que se mira, estimular varios sentidos, entender lo que se dice y se oye”* (Baraúna i Motos, 2009:6).

El canvi sortirà de la pròpia persona. El mateix passa en la intervenció social, és ell el principal recurs, i fins que no s'adoni del que passa, no s'observi a si mateix i el seu entorn, no podrà avançar en buscar solucions ni sorgirà el canvi.

Al teatre Tantarantana treballen amb persones excloses o amb perill d'exclusió del Raval. A partir d'aquest perfil de gent, i el professional exposa que: *“s'ofereix un espai de cohesió on a través del teatre un pot trencar situacions que els aïllen”* (A5DS).

I és que un dels beneficis, ja anomenat del teatre és la capacitat que té l'escenificació, per sensibilitzar a la comunitat i prendre consciència d'allò que està passant a la vida real. Un motor de canvi, on el grup canvia, es dona un poder de pensar sobre determinades realitats i així produir una transformació en la mentalitat de la gent.

El teatre beneficia aquesta part de l'individu, donant-li aquest poder de pensar sobre determinades realitats i així produir una transformació en la mentalitat de la gent.

✓ 1.7.7 Activitat grupal

Els professionals entrevistats han comentat que l'existència d'un grup afavoreix la inclusió i potencia les relacions socials. Acord amb el que exposa que un d'aquests: *“el simple hecho de que el teatro sea un encuentro grupal, con gran variedad de feedback, ya tiene muchos resultados positivos”* (A4TS).

El teatre social pot fer possible l'activitat grupal. Segons Antonia Guadalupe Vega, (n.d) des del anàlisi de la perspectiva social, *"implicaría un trabajo de grupo, es una acción colectiva por excelencia y como tal nos ofrece pautas de integración. En él se desarrolla el sentimiento de pertenencia y el correspondiente enriquecimiento sociopersonal"* (Vega, n.d:12).

Finalment per acabar l'anàlisi d'aquesta dimensió a partir de tot el que s'ha desglossat, anomenar el que diu l'entrevistada (A6BT) dient què:

Tudo o que fazemos com o Teatro do Oprimido é para clarificar o mundo, as suas relações de poder e dar às pessoas a possibilidade de ensaiar transformações na sua vida real. Assim, a produção de uma peça de teatro a partir das histórias e experiências das pessoas e a quebra da quarta parede, no sentido da invasão da cena e da ativação dos espet-atores, não chegam. A ativação das pessoas pretende-se para além do palco e é isso que faz com o TO seja um método para a emancipação. Ir para além da cena, transformar as intervenções em mudanças efetivas, criar formas de ação coletiva dos oprimidos, concretizar modalidades através das quais os oprimidos lutam por alterar a sua vida, esse é, provavelmente, o principal objetivo do TO (A6BT).

Objectiu específic: Conèixer alguna experiència rellevant on el teatre s'hagi utilitzat amb una finalitat social

✓ 1.8 CATEGORIA. EXPERIÈNCIES

L'últim objectiu d'aquesta dimensió fa referència a experiències dels professionals que han tingut on el teatre havia servit com una finalitat social.

Una de les professionals entrevistades té un ric coneixement i li ha permès escriure molts d'articles sobre el TO, ha analitzat autors que parlen del tema i ha utilitzat les tècniques del TO en molts àmbits socials, tal i com afirmava: *"com grupos em situações de riscos sociais, jovens, morador de rua..."*(A6BT). És una manera d'aprendre i treballar amb la vida real.

Les entrevistades (A4TS i A2TS), afirmen que van començar a experimentar-ho al Grup de Teatre Social Mundet, impartit per Xixa Teatre, on van participar en obres de teatre fòrum a la universitat i en contextos més informals. La segona ha seguit bastant la seva vinculació amb el món teatral; participa cada any al Festival de Teatre de l'Oprimit que es fa al Senegal, sent aquest any la 13a edició. Participen grups de TO d'altres països d'Àfrica, Sud-Àmerica, França, EEUU... També va participar a les Jornades Radicalment feministes 2016 a Barcelona, fent tallers sobre

el TO. Per últim exposa que *“com experiències en àmbit més informals ha estat al carrer, fent teatre invisible”* (A2TS).

Per últim, (A5DS) ha experimentat el teatre en diferents àmbits socials. Primer de tot, va experimentar els efectes del teatre a partir d'un grup de titelles a la Universitat de Venezuela, amb nens marginals de la ciutat. Després a Barcelona amb el Teatre Tantarantana ha participat i dirigit diferents obres teatrals enfocada en la realitat social del barri del Raval. A paraules seves:

a nivell social he treballat amb col·lectius, joves, adolescents i gent gran, grups amb diversitats culturals i entre adolescent i gent gran, per treballar temes de maltractes, el futur, somnis, fomentar la integració a la societat i la nostre cultura (A5DS).

La professional (A3TS), docent en treball social, afirma haver-ho utilitzat en alguna assignatura que imparteix, de manera molt modestament, tècniques com el teatre imatge. Altres cops, en fer algunes coses tipo recerca-acció, ha incorporat alguna d'aquestes eines. Ho ha emprat en recerca sobre famílies monoparentals de Reus: utilitzà el teatre imatge:

van sortir unes imatges de mares histèriques, que tot el dia cridaven, mares estressades, i no va sortir cap imatge de plaer i benestar (...). Va ser una possibilitat de prendre consciència tot plegat i buscar eines perquè poguessin tenir espais per elles (A3TS).

2. DIMENSIÓ: EL TEATRE SOCIAL PELS PARTICIPANTS

Partint dels objectius, aquesta dimensió es desenvoluparà a partir dels efectes i els beneficis individuals i col·lectius que aporta el teatre social als participants actors i espectadors. A més, l'anàlisi de les dades d'aquesta dimensió s'ha fet igual que l'anterior, però s'inclou també les opinions dels participants entrevistats.

✓ 2.1 CATEGORIA. FOMENTA EL DESENVOLUPAMENT INDIVIDUAL I SOCIAL DE LA PERSONA

El teatre afavoreix aspectes de l'individu a nivell personal i social. Ajuda a que la persona sigui més conscient del que li preocupa, i també de les possibles solucions o estratègies que té per canviar-ho. Augusto Boal, (2004) afirma que *“la persona mirándose, comprende lo que es, descubre lo que no es he imaginado que puede llegar a ser. Comprende dónde está, descubre dónde no está e imagina adonde puede ir”* (Boal, 2004:25).

Però us sembla aquest, us procés senzill? Doncs les coses van per parts i tot necessita el seu temps, dedicació i paciència.

Des del teatre Tantarantana (A5DS) exposa que *“es veu en el tot el procés començant pel caos inicial, com es treballa, fins que aconseguim el canvi desitjat”*.

El teatre des de l'inici del seu procés ja et permet desenvolupar diferents pràctiques que faciliten al subjecte l'adquirir habilitats, des de les més senzilles com escoltar-se i comunicar-nos, com adquirir la capacitat per reflexionar i debatre situacions per crear algun canvi.

Entre els entrevistats han coincidit amb bastantes competències personals i relacionals que poden adquirir els participants. Destacar: la capacitat d'escoltar, establir silencis, aconseguir dinàmiques que els permetin expressar-se amb seguretat, perdre pors, vergonya, no jutjar, empatitzar, millorar la autoestima, la capacitat d'estar amb grup, relacionar-te, desenvolupar habilitats comunicatives i socials.

A paraules d'alguns dels participants entrevistats, ho expressaren així:

“Ens ha permès se més comprensius amb nosaltres mateixos i els altres” (PE1).

“Para conocer mis limites, mis habilidades y demostrar como soy y actuar como lo siento” (PE2).

“Sentir satisfacción, vitalidad y renovación por los cambios que me ha generado el teatro” (PE4).

D'acord amb el marc teòric, el procés i cada una de les sessions teatrals permeten desenvolupar les habilitats expressives de cada persona, doncs quan la persona està realitzant una interpretació a la pell d'un personatge, està vivint i sentint el que aquest sent, i et permet aprendre a empatitzar amb l'altre, prendre consciència de les limitacions, de les nostres percepcions, capacitat per saber alliberar-nos i expressar-nos als demés com de saber dialogar i canviar la perspectiva davant el conflicte (Ajuntament de Rubí, n.d).

Com s'ha comentat anteriorment, aquest desenvolupament es lligaria amb la possibilitat d'autodescobrir-se. *“Perquè és un espai d'exploració i creació on cadascun té la possibilitat de descobrir habilitats que té, les seves capacitats i potencialitats. Tot això permet redescobrir en aquests artistes la capacitat de creació que tenim: actors som tots”* (A5DS).

A part de tot això, el treballador social en la intervenció pot veure tot aquest procés en una persona, a partir del teatre com una eina complementària que es fusiona en la intervenció, provocant un seguit de canvis individuals i relacionals.

Els participants entrevistats han considerat l'experiència del teatre social com un recurs interessant, ja sigui per estar amb grup de gent, per perdre pors i fer front a habilitats dèbils que un té, fomentar la comprensió, perdre timidesa, millorar l'autoconfiança, la sensibilització de problemes... *“Hem creat llaços en un mateix i entre els altres. Alguns han donat una nova*

oportunitat a la nostra vida amb coses que mai havíem tingut, jo per exemple m'emporto noves relacions d'amistat, mai havia tingut una amistat" (PE5).

No obstant, aquest procés es viu de manera diferent per tothom. La vida que un té i la seva personalitat redefeixen la forma en que es desenvoluparà aquest canvi. *"La personalidad influye en todo. Es una cosa que sale de tu interior y lo trasmites a los demás según como sea tu carácter, la esencia de tu personalidad"* (PE4).

Tots els participants entrevistats estaven d'acord amb que la personalitat configurava la seva manera d'actuar i al seu procés de canvi. Alguns eren molt oberts i no els creava dificultats per expressar-se davant la gent. Tal i com diu (PE6) *"sempre he estat amb contacte amb la gent i per tant no he tingut cap tipus de dificultat per expressar-me davant el públic"*. Però a l'inrevés, una persona tímida li pot costar expressar-se davant un grup de gent. La participant (PE5) explica que: *"sempre he estat tímida, parlo poc davant molta gent i aquesta personalitat que tinc, als assajos em dificultava expressar-me. Més aviat jo sempre era la que escoltava i no parlava"*.

Es pot considerar el teatre en el desenvolupament individual i social també perquè millora aquesta capacitat de comunicació i d'expressió de la persona, sovint lligada amb la seva personalitat: *"es un acto de comunicación (...), en el que se dan procesos de expresión, creación y recepción* (Vieites, 2016:21).

✓ 2.2 CATEGORIA. AFAVOREIX L'EMPATIA I PROMOU LA IGUALTAT

El teatre com eina d'intervenció utilitza tècniques que fomenten la comprensió i l'empatia, perquè com d'actors, quan escenifiquem una situació a partir del un rol d'un determinat personatge, ens posicionem davant d'aquestes situacions des de la postura que tenim, i per intentar conèixer i entendre les postures i la situació des de l'altra persona:

d'alguna manera es pren consciència del tema de les emocions, del tema de quan escenifiquem el rol de l'opressor-del oprimít i veure també com aquestes situacions t'entravessen i com això fa que visquis situacions tant d'opressió com d'oprimít. I tot això també et fa reflexionar i replantejar determinades situacions (A3TS).

L'empatia sorgeix del teatre perquè ocupa moments d'opressió dintre de la vida quotidiana i quan s'escenifiquen, és quan els espectadors se'n adonen que son situacions similars a les seves. Per això quan un s'emociona, també s'allibera i reacciona: *"porque son temas que vivimos todos, recuerdos, vivencias... surgen sentimientos que siempre han estado allí dentro de nosotros"* (PE4).

Inclòs algun participant ha reconegut que el teatre li ha permès descobrir que davant alguna situació pot tenir una reacció sensible o que mai havia sentit. El teatre també et permet veure els efectes que et provoquen certes problemàtiques o situacions dels teus companys que també et fa reflexionar en tu mateix (PE3).

Per a Boal el concepte d'empatia *"es una relación emocional entre personaje y espectador"* (Boal, 2013).

Facilita la presa de consciència i necessita assumir la responsabilitat de les persones per aconseguir canvis:

cuando te identificas con lo que escenifican y eso te hace sentir, lo que te está provocando es incitarte a que juegues y busques soluciones o herramientas que te puedan servir para enfrentarte a algún aspecto o situación que vives en tu vida cotidiana (A4TS).

D'alguna manera el que es vol donar a entendre es que els *espect-actors*, empatitzen amb el que diu l'actor, i que d'alguna manera el que escenifiquen és el mateix per lo que ells viuen.

La nostra intenció amb algunes històries que expliquem és poder donar veu a situacions que hem viscut, sobretot complicades, i que el públic empatitzi amb nosaltres, vegi que no hem passat una vida sense dificultats, sinó que sàpiguen quina és la realitat (PE5).

A paraules de Boal *"ésta nos hace sentir lo que les pasa a los otros como si nos estuviera sucediendo a nosotros mismos"* (Boal, 2013).

Els participants entrevistats, afirmen que algun moment han sentit empatia amb els seus companys, en les històries explicades, fins i tot alguns es sentien identificats. *"M'han emocionat els meus companys. A vegades havia de contenir les llàgrimes perquè em recordava històries viscudes pròpies similars"* (PE5).

L'empatia es configura a partir: *"d'una mirall-reflex entre la teva pròpia realitat i la dels altres, i on aquest joc et permet fer una reflexió per buscar possibles ajustos, canvis o com enfrontar-te a determinades situacions que d'una altre manera són difícils de resoldre"* (A5DS). En altres paraules:

supone ver el mundo no sólo a través de nuestros ojos sino también verlo a través de los ojos de los demás. Analizarlo a través de las vivencias y experiencias de los demás. Y eso supone un importante desarrollo de la empatía (Monclús, 2014:6).

Finalment, amb el recull de totes aquestes categories de la segona dimensió, es pot dir que el teatre social ha permès, als participants entrevistats, no sols estimular canvis positius, sinó també promoure el desenvolupament en habilitats deficitàries i contribuir al desenvolupament personal i social d'aquests individus.

“Aquele que transforma as palavras em versos transforma-se em poeta;

Aquele que transforma o barro em estátua transforma-se em escultor;

*Ao transformar as relações sociais e humanas apresentadas em uma cena de teatro,
transforma-se em cidadão”*

Augusto Boal

6. Conclusions i propostes

A la llarga d'aquest document s'ha demostrat la manera de relacionar-se que té el Teatre amb el Treball Social i com a partir d'una metodologia teatral creativa els professionals de treball social tenen la possibilitat d'utilitzar aquesta eina en les seves intervencions, apropiant-se d'un nou llenguatge artístic que parteix del teatre. Suposa també una manera diferent d'apropar-se a l'individu i la societat, de sensibilitzar-se i prendre consciència de la realitat a la que viuen i d'exposar-se a les situacions que viuen. Es limita també en conèixer els beneficis que aporta el teatre alhora d'utilitzar-ho en una intervenció social dintre la perspectiva del treball social, així com les dificultats que es poden generar, però també de promoure i incentivar, a partir de tècniques teatrals, als suposats actors de la transformació social.

Així doncs, es tracta de poder ampliar la mirada des del Treball Social al Teatre Social i el Teatre del Oprimat, com una possible eina a l'hora de la intervenció social. La participació dels actors i espectadors, es vincula per establir la reflexió i el diàleg com l'element essencial per a l'aproximació al coneixement, fent del subjecte l'actor de la transformació social i del canvi.

El teatre es percebia com un art amb objectius artístics, lúdics i simbòlics del propi artista, no obstant, s'ha ampliat amb altres finalitats, com ara barrejar-ho amb el context social. En el moment en que l'artista creava les seves obres, també configurava en elles la perspectiva social, és a dir en una pintura o obra teatral existia un conflicte. El mateix passava amb la música, les obres es componien entorn als sentiments del músic tant a nivell personal com social, per tant tots aquests aspectes, afavoreixen en certa manera el debat i la sensibilització com la pressa de consciència d'una situació real, a partir del qual es motiva el canvi en la situació del espectador.

En l'estudi següent s'han introduït idees d'autors com Bertolt Brecht, Augusto Boal... els quals potenciaven aspectes de les interpretacions i les funcions dels actors en el teatre, on en les seves obres teatrals s'hi plantejaven problemes que afectaven directament als espectadors, i més tard, aquests serien considerats participants actors.

Des de totes aquestes consideracions que (re)defineixen el teatre més enllà d'un simple art lúdic, es trobaria tot aquest conjunt de tècniques teatrals, jocs dramàtics, que poden aportar un conjunt de beneficis als participants i als professionals, sempre hi quan es treballin de forma adequada. Per entrar en aquesta línia s'ha introduït l'autor Augusto Boal, el qual a partir de la influència de Bertolt Brecht, utilitza el teatre a partir de diferents tècniques: del Teatre Del Oprimat (teatre imatge, teatre fòrum i teatre comunitari). Es crea una metodologia creativa que permet utilitzar-se en àmbits de context social així com aconseguir una sèrie de beneficis que s'han pogut recollir en aquest estudi a partir del treball de camp realitzat: millora l'autoestima,

habilitats comunicatives, permet un desenvolupament personal i social, autodescobrir-se, millora la confiança i la capacitat d'expressió, enfortir les relacions socials, promou l'empatia i la igualtat, fomenta la cohesió de grup, la sensibilitat als problemes i necessitats de la població.

En les evidències del treball de camp, es demostren els efectes positius que ha tingut aquesta eina creativa en la seva aplicació a la intervenció del professional, explicades per experiències o pels seus coneixements adquirits al llarg de la seva trajectòria professional, així com dels participants de teatre, també entrevistats, els quals han reconegut els beneficis anteriorment anomenats. Per altra part, s'han destacat les dificultats que han sorgit alhora d'escenificar temes socials entre els participants que realitzen l'activitat teatral i les problemàtiques que han pogut emergir a partir de l'ampliació de la mirada dels treballadors socials emprant aquesta eina en les seves intervencions.

Com a tècniques teatrals s'han assenyalat les més utilitzades pels professionals entrevistats com ara, el Teatre Fòrum o el Teatre Imatge, fruit de les tècniques del Teatre del Oprimid, i les quals es basen amb el subjecte, la persona oprimida en el seu context social al que viu, per tal d'aproximar-se cap a la alliberació del mateix com oprimid en les diverses relacions de poder. No obstant, el treballador social d'alguna manera quan es troba davant les intervencions amb els seus usuaris, es determina la concepció de la tasca entorn a aquest subjecte o grup, presentant elements importants sobre la cohesió del grup, la diversitat, la interacció, aprenentatges, experiències i sensibilització mitjançant el diàleg (fil conductor de l'eina teatral). I és que, apart de l'observació, la comunicació també té una gran importància, perquè et permet alliberar-te de les opressions, mal estar, situacions que preocupen i expressar emocions. També es desenvolupen les competències d'aquestes persones, lo que ajuda a resoldre una situació de necessitat, o almenys que la gent prengui consciència d'una situació determinada i coneguin possibles alternatives per canviar aquesta situació.

A partir de tots aquests aclariments, dir que actualment amb el desenvolupament que ha tingut el teatre en el context social, hi ha un gran nombre d'experts que treballen i juguen amb les tècniques teatrals d'Augusto Boal en les intervencions socials. La proposta a partir d'aquest estudi no seria possible sense conèixer les opinions dels professionals entrevistats. A partir de la informació recollida al treball de camp i els resultats obtinguts de l'estudi, es pot afirmar la necessitat de fomentar aquesta eina innovadora i creativa dintre d'una intervenció social.

El treball social no s'ha de limitar sols en els seus mètodes, ha de poder fer coses noves, innovar i sortir de la rutina diària, per poder resoldre nous problemes i necessitats de la societat actual. Des d'aquí, el teatre pot ser una eina que ajudi als professionals i a les seves intervencions a

innovar, perquè aquest ha d'aprendre coses noves, buscar sempre la millora en la realització del seu treball, ha de tenir sentit crític i qüestionar-se allò que l'envolta, però sense oblidar generar nous coneixements que facin la seva professió més rica i completa.

Respecte a les recomanacions que es podrien fer, giren envoltant de tot això, i a partir de la informació obtinguda, es proposen les següents:

- En la formació del treball social s'incorporin aquest tipus de llenguatge artístic. Almenys es pugui donar a conèixer l'existència d'aquestes tècniques, ja que també formen part de totes les altres que ja té el treballador social incorporades, i veure la potencialitat que té connectar aquestes tècniques unes amb les altres.
- Incorporar el seu coneixement teòric i pràctic en els estudis del grau de treball social de la Universitat, com a optativa, seria interessant, ja que seria molt més experiencial i vivencial.
- Rompre la imatge del treballador social que dona recursos i resol problemes. Anar més enllà amb altres dinàmiques més comunitàries o de grup. El teatre social podria ajudar a fer-ho possible.
- Pensar que l'individu no és només un tema intel·lectual, sinó que també som persones emotives i l'art es reproduceix i comunica a partir de l'expressió de les emocions.
- El fet de que hi hagi poca recerca sobre aquesta investigació, es poden donar futures línies de treball: analitzar amb més profunditat l'eina del Teatre Social per realitzar projectes d'intervenció que es basin a partir de les tècniques del Teatre del Oprimat, o analitzar els beneficis del teatre en cada col·lectiu.
- L'art és una eina que hauria d'anar lligada al treball social. Un es pot especialitzar per exemple en art i teràpia, que seria treballar amb gent amb problemàtiques emotives, personals, i treballar-ho a partir de les arts escèniques, el teatre.
- Donar a conèixer-se a la carrera de que existeixen llenguatges artístics útils per les nostres intervencions socials, i tenir accés a totes aquestes tècniques que no deixen d'ésser un instrument per poder treballar. Seria bàsic perquè estem treballant amb una gran diversitat de gent i com més recursos tinguem alhora de interactuar amb ells, més rics i diversificats seran els resultats que podrem obtenir amb ells.

7. Referències bibliogràfiques

- Aguilar, M. (2013). *Trabajo Social: concepto y metodología*. Madrid: Paraninfo Editorial
- Ajuntament de Rubí. (n.d). *Guia d'activitats i serveis educatius. Teatre socioeducatiu. Emocions*. Obtingut a: <http://gae.rubi.cat/activitats/detall.php?cicle=4&activitat=910>
- Badia, M. (2008). Universitat de Girona, Girona. Obtingut a: http://dugi-doc.udg.edu/bitstream/handle/10256/1450/BADIA_GORCHS_Marc.pdf?sequence=1
- Ballester, A., Viscarret, J., & Úriz, M. (2013). Funciones profesionales de los trabajadores sociales en España. *Cuadernos de Trabajo Social*. Vol. 26, 127–138.
- Baraúna, T. & Motos, T. (2009). De Freire a Boal: *Pedagogía del Oprimido-Teatro del Oprimido*. Ciudad Real: Ñaque.
- Baraúna, T. & Motos, T. (2009). La práctica del teatro fórum de Augusto Boal: El caso de “Marias do Brasil”. *Creatividad y Sociedad*. (14), 1-32. Obtingut a: [http://www.creatividadysociedad.com/articulos/14/5la_practica_del_teatro%20Tania%20\(rebueno\).pdf](http://www.creatividadysociedad.com/articulos/14/5la_practica_del_teatro%20Tania%20(rebueno).pdf)
- Barranco, C. (2011). Buenas prácticas de calidad y trabajo social: Good quality practices and Social Work. *Alternativas*, (18), 57-74. Obtingut a: https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/18710/1/Alternativas_18_03.pdf
- Bidegain, M. (2011). Teatro comunitario argentino: Teatro habilitador y rehabilitador del ser social. Recorrido cartográfico por la temática de los espectáculos. *Stichomythia*, (11-12), 81-88. Obtingut a: http://parnaseo.uv.es/Ars/Stichomythia/stichomythia11-12/pdf/estudio_8.pdf
- Boal, A. (2004). *El arco iris del deseo. Del teatro experimental a la teràpia*. Barcelona: Alba
- Boal, A. (2002). *Juegos para actores y no actores*. Barcelona: Alba
- Boal, A. (2013). *Teatro del oprimido*. (1a ed.). Barcelona: Alba
- Borda, K. (2016). Un aporte al Trabajo Social desde el Teatro del Oprimido, *9(9)*, 77–89.
- Brunet I., Pastor I. y Belzunegui, Á. (2002). *Tècniques d'investigació social: fonaments epistemològics i metodològics*. Pòrtic biblioteca universitària.
- Burguet, M. (2009). Els pedagògics sons dels silencis. Enllà del silenci d'Auschwitz. *Temps d'Educació*, 37, p. 283-292.

Calvo, A., Haya, I., Ceballos, N. (2015). El Teatro Foro como estrategia pedagógica promotora de la justicia social. Una experiencia de formación inicial del profesorado en la Universidad de Cantabria. *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, 82, 89-107. Obtingut a: <http://www.redalyc.org/html/274/27439665007/>

Consejo General del Trabajo Social. (2017). *Definición Internacional de Trabajo Social*. Obtingut a: https://www.cgtrabajosocial.es/codigo_deontologico

Consejo General del Trabajo Social. (2017). *Definición Internacional de Trabajo Social*. Obtingut a: <https://www.cgtrabajosocial.es/DefinicionTrabajoSocial>

De la Red, N. (1993). *Aproximaciones al Trabajo Social*. Madrid: Siglo XXI de España Editores, S.A.

De la Red, N. (2011). Trabajo social e investigación. *Revista de treball social*. Núm. 192, 25-38.

Fernández, L. (2006). Com analitzar dades qualitatives. Fitxes per a investigadors. *Butlletí LaRecerca*, 1–13.

Fernández, T. (2009). *Fundamentos del Trabajo Social*. Madrid: Alianza Editorial.

Fernando, F. (2015). *Repensando la intervención social*. Obtingut a: <http://fantova.net/?p=1072>

Font i Font, J. (1999). Per què teatre social?... Barcelona: Fundació Pere Tarrés. Núm 13, pp.10-14.

Fundació la roda. (2017). *El Teatre com a eina de reflexió i transformació social*. Obtingut a: <http://www.fundaciolaroda.cat/ca/node/174>

Grothberg, Edith. 1995. *A guide to promoting resilience in children: Strengthening the Human Spirit. Early Childhood Development*. La Haya: Fundación Bernard Van Leer.

Hill, R. (1992). *Nuevos paradigmas en trabajo social: lo social natural*. Madrid: SIGLO XXI

Moix, M. (1991). *Introducción al Trabajo Social*. Madrid: Trivium Editorial.

Moix, M. (2006). *Teoría del Trabajo Social*. Madrid: Síntesis, S.A.

Molina, M. C., Pastor, C., & Violant, V. (2009). *Guia d'estratègies lúdico creatives per al voluntariat de CiberCaixa hospitalària*. Barcelona: Obra Social. Fundació "la Caixa".

Molina y Romero (1999): Contribuciones al debate sobre el objeto y la identidad. *Revista de Servicio Social*. Vol. 1, núm. 3. Thompson, J., Schechner, R., Thompson, J., & Schechner, R. (2017). Why " Social Theatre "?, *48*(3), 11–16.

- Monclús, C. (2014). Las técnicas del teatro del oprimido en la formación de los técnicos superiores de animación sociocultural. *Quaderns animació*, (20), 1-11. Obtingut a: http://quadernsanimacio.net/ANTERIORES/veinte/index_htm_files/TASOCTOPRIMIDO.pdf
- Motos, T. (2009). El teatro en la educación secundaria: fundamentos y retos. *Creatividad y Sociedad*. (14), 1–35.
- Motos, T. (2010). Teatro imagen: Expresión corporal y dramatización. *Ediciones universidad de Salamanca*, 49-73.
- Motos, T. (2014). Augusto Boal: Integrador del teatro, del activismo social y político, de la educación y de la terapia. *Instituto de Creatividad e Innovaciones Educativas. Universidad de Valencia*. Obtingut a: <http://www.postgradoteatroeducacion.com/wp-content/uploads/2013/12/Teatro-del-Oprimido-Teatro-en-la-Educaci%C3%B3n-Tom%C3%A1s-Motos.pdf>
- Motos, T., & Navarro, A. (2012). Estrategias del Teatro del Oprimido para la formación permanente del profesorado. *Revista Internacional de Investigación en Educación*, 4 (9), 619-635.
- Mosquera, M. I. (2015). Arte y comunicación , una alternativa de intervención para la enfermedad mental, 3(12), 29–36.
- Mundet, A., Beltrán, M.A., & Moreno, A. (2015). Arte como herramienta social y educativa Art as an educative and social tool. *Revista Complutense de Educación*, 26(2), 315-329. Obtingut a: <https://revistas.ucm.es/index.php/RCED/article/viewFile/43060/45511>
- Muñoz, F. (2015). *Ideas sobre interpretación: Bertolt Brecht*. Obtingut a: <https://arteescenicas.wordpress.com/2010/01/25/ideas-sobre-interpretacion-bertolt-brecht/>
- Narbona, M.D., y Ozieblo, B. (2005). Otros escenarios. La aportación de las dramaturgas al teatro norteamericano. Barcelona: Icaria.
- Navajas, R y Rigo,C. (2008). Arte y expresión Corporal: Una fusión para contribuir en la formación del docente. *Arteterapia-papeles de arteterapia y educación artística para la inclusión social*, 3, 189-202.
- Negri, A. (2008). *Trabajo Social y Educación Popular: la recuperación de las propuestas de Paulo Freire para la formación académica, la producción de conocimiento crítico y la intervención*

profesional. Periódico de Trabajo Social y Ciencias Sociales. Obtingut a: <https://www.margen.org/suscri/margen51/negri.html>

Ortega, R. (2012). *Documental: Jane Addams Group Project*. Universitat de València, València. Obtingut a: http://www.uv.es/csocdocs/Materialmultimedia/IsabelRoyo/Traduccion_video.pdf

Pedro de la Paz, P., Rodríguez, V., & Mercado, E. (n.d). *Intervención social y empoderamiento desde una perspectiva de resiliencia*. Universidad de Castilla-La Mancha. Obtingut a: http://aifris.eu/03upload/uplolo/cv4261_aut_2150.pdf

Red Nacional de Teatro Comunitario, (2014). *¿Qué es teatro comunitario?* Obtingut a: <http://teatrocomunitario.com.ar/que-es-el-teatro-comunitario/>

Richmond, M. (1922). *Caso Social Individual*. Madrid: Talasa Obtingut a: <http://www.ts.ucr.ac.cr/binarios/libros/libros-000029.pdf>

Robles, B. (2011). La entrevista en profundidad: una técnica útil dentro del campo antropológico. *Cuicuilco*, 18 (52), 39-49. Obtingut a: <http://www.redalyc.org/pdf/351/35124304004.pdf>

Ruiz, J. (2007). *Metodología de la investigación cualitativa*.

Sierra, R. (2001). *Técnicas de investigación social: ejercicios y problemas*. Paraninfo.

Trevithick, Pamela. 2006. *Habilidades de Comunicación e Intervención Social*. Manual Práctico. Madrid: Narcea.

Úcar, J. (1999). Teoría y práctica de la animación teatral como modalidad de educación no formal https://www.academia.edu/269572/Teoria_Y_Practica_De_La_Animacion_Teatral_Como_Modalidad_De_Educacion_No_Formal

Vega, A. G. (n.d). Posibilidades del teatro en la intervención social. Orientaciones para la práctica. *Documentos de Trabajo Social*, (55), 7-24. Obtingut a: http://www.trabajosocialmalaga.org/archivos/revista_dts/55_1.pdf

Vieites, M. F. (2015) Augusto Boal en la educación social: del Teatro del Oprimido al psicodrama silvestre. *Foro de Educación*, 13(18), pp. 161-179.

Vieites, M. F. (2016). Trabajo Social y teatro: considerando las intersecciones. *Cuadernos de Trabajo Social*. Vol. 29-1, 21-31.

Viscarret, J. (2007). *Modelos y métodos de intervención en trabajo social*. Madrid: Alianza.

Zastrow, C. (2008). *Trabajo Social con Grupos*. Madrid: Paraninfo.

Zimmerman Wilson, Sharon. 2006. "Field Education: Linking Self-Efficacy Theory and the Strengths Perspective". *The Journal of Baccalaureate Social Work* 1 (12): 261-274.

8. Annexes

8.1 Annex I. Poema

Lo que tenéis...

“Lo que tenéis que aprender
es el arte de la observación.
tú, como actor
debes primeramente dominar
el arte de la observación
ya que lo importante es,
no como te ves tú,
sino lo que has visto
y muestras a la gente.
A la gente le importa saber
lo que sabes tú.
A ti te observaran
para saber si has observado bien”.

Bertold Brecht

8.2 Annex II. Guions d'entrevistes

GUIÓ D'ENTREVISTA A PROFESSIONAL DE SANITAT

BLOC I: Trajectòria professional

1. Nom i Cognoms:
2. Quina és la seva categoria professional?
3. Quants anys portes en aquesta experiència professional?
4. De les teves funcions principals al CAP:
  - 4.1 Quines d'elles estan enfocades amb el teatre social?
  - 4.2 Com sorgeix la teva inquietud per l'activitat teatral?

BLOC II: coneixement d'aquesta possible eina teatral en la intervenció del treballador social

5. Coneixes algunes tècniques o activitats teatrals que puguin ser útils per a la intervenció des del treball social?
6. Opines que el teatre social pot esdevenir una eina per a contribuir a una intervenció social des de la disciplina del treball social?
  - 6.1 Com a Treballadora Social què creus que podries aprofitar del teatre social en les teves intervencions?
7. En quins aspectes pot ser beneficiós el teatre en una intervenció social?
8. Creus que fent ús de tècniques teatrals, el professional podria intervenir per promoure canvis i transformacions a les necessitats o dificultats de les persones i de la societat?
9. Quines són les dificultats que poden sorgir alhora d'utilitzar el teatre com metodologia d'intervenció social?

BLOC III: com repercuteix l'activitat teatral a les persones i a la pràctica professional

10. Des de les arts escèniques, l'expressió artística i la reflexió- acció col·lectiva podrien incentivar el canvi, potenciar l'empoderament o resiliència a les persones a nivell individual, social i cultural?
11. Seria beneficiós el teatre social com eina per estimular canvis positius en les persones, com ara per promoure el desenvolupament en habilitats deficitàries a causa d'alguna problemàtica, o per contribuir al desenvolupament social dels individus? Argumenta la teva resposta.

12. A partir de la proposta de realitzar un taller de teatre a un CAP, quina seria el seu objectiu i com ho empraries?

GUIÓ ENTREVISTA DIRECTOR TEATRE SOCIAL TANTARANTANA

BLOC I: Trajectòria professional

1. Nom i Cognoms:
2. Quina és la seva categoria professional?
3. Quant anys porta en aquesta experiència professional?
4. Quines son les teves funcions principals?
  - 4.1 Com sorgeix la teva vocació per l'activitat teatral?

BLOC II: coneixement d'aquesta possible eina teatral en la intervenció social

5. Quins han estat els objectius que us han influenciat en crear el Teatre Social Tantarantana?
6. Com a forma d'intervenció social, cap a quins subjectes us dirigiríeu.
  - a) Quina és la selecció de criteris?
  - b) La importància de la participació. Com es la participació del subjecte actor i la participació del subjecte espectador?
7. Quina vinculació o relació hi ha entre la comunitat i el teatre social?
8. A partir de quines tècniques o activitats teatrals realitzeu la vostra intervenció?
9. Com és la vostra intervenció social a partir del Teatre Social?
10. En quins àmbits creus que, alhora de realitzar una intervenció social, es podrien utilitzar tècniques dramàtiques, que ajudin a desenvolupar habilitats personals per generar canvis, resoldre conflictes o algun malestar emocional?
11. Creus que el treballador social podria fer ús del teatre social com una eina complementària en les seves intervencions socials?
  - a. Creus que la figura d'aquest professional podria ser útil?
12. Què és per a tu la tècnica dramàtica?
13. Coneixes les tècniques teatrals del Teatre del Oprimid d'Augusto Boal?
  - a. Si la resposta es SI: Quines d'aquestes soleu utilitzar en el vostre teatre?
  - b. Amb quina finalitat les utilitzeu?

14. En quins aspectes pot ser beneficiós el teatre en una intervenció social? Quins objectius es poden treballar?
15. Creus que fent ús de tècniques teatrals, el professional podria intervenir per promoure canvis i transformacions a les necessitats o dificultats de les persones i de la societat?
16. Quines són les dificultats que poden sorgir alhora d'utilitzar el teatre com metodologia d'intervenció social?

BLOC III: com repercuteix l'activitat teatral a les persones i a la pràctica professional

17. Des de les arts escèniques, l'expressió artística i la reflexió- acció col·lectiva podrien incentivar el canvi, potenciar l'empoderament o resiliència a les persones a nivell individual, social i cultural?
18. Seria beneficiós el teatre social com eina per estimular canvis positius en les persones, com ara per promoure el desenvolupament en habilitats deficitàries a causa d'alguna problemàtica, o per contribuir al desenvolupament social dels individus? Argumenta la teva resposta.
19. Quines habilitats es poden generar a l'individu sent ell participant observador o el propi actor?

GUIÓ ENTREVISTA EXPERTA EN TEATRE DEL OPRIMIT

BLOQUE I: Trayectoria profesional

1. Nombre y apellidos:
2. ¿Cuál es tu categoría profesional?
3. ¿Cuántos años llevas ejerciendo en esta institución?
4. ¿Otros cargos que hayas ocupado como profesional en otras instituciones?
5. ¿Te has vinculado o te vinculas en alguna actividad artística y de teatro social?
  - 5.1 Si la respuesta es SÍ: ¿Cómo surge tu vocación por la actividad teatral?

BLOQUE II: Conocimiento de esta posible herramienta en la intervención social

6. ¿Cómo considera que ha evolucionado el teatro social des de sus inicios hasta entonces?
  - 6.1 ¿Realizar Teatro Social en Brasil, tiene la misma finalidad que en Barcelona?
7. ¿En qué ámbitos crees, que se podrían utilizar técnicas dramáticas, que ayuden a desarrollar habilidades personales para generar cambios, potenciar a las personas, resolver conflictos o algún malestar emocional?

8. Aparte del Teatro del Oprimido y su metodología, ¿conoces otras técnicas teatrales?
  - 8.1 Si la respuesta es sí: ¿Cuáles?
  - 8.2 ¿Tienen éstas las mismas finalidades?
9. ¿Cuáles serían las diferentes maneras de intervención social a partir de las técnicas del Teatro del Oprimido?
  - 9.1 ¿Sabes cómo puede intervenir el trabajador social?
10. ¿Cuál sería el motivo de realizar teatro social en la comunidad?
  - 10.1 ¿Qué objetivos se pueden trabajar?
11. ¿Crees que, haciendo uso de técnicas teatrales, el profesional podría intervenir para promover transformaciones en las dificultades o necesidades de las personas y la sociedad?
12. ¿Qué dificultades os habéis encontrado al utilizar el teatro como metodología de intervención social?
13. ¿Tienes alguna experiencia relevante donde hayas utilizado el teatro como una finalidad social?
14. Has escrito y publicado artículos y libros sobre el Teatro del Oprimido. ¿Qué efectos positivos reconoces que te ha aportado personalmente y profesionalmente la experiencia de trabajar con la comunidad a través del teatro social?

BLOQUE III: cómo repercute la actividad teatral en las personas

15. ¿Podría la técnica de teatro social cambios y efectos positivos en las personas?

GUIÓ D'ENTREVISTA A PROFESSIONALS

BLOC I: Trajectòria professional

1. Nom i Cognoms:
2. Quina és la seva categoria professional?
3. Quants anys porta en aquesta experiència professional?
4. Quines son les teves funcions principals?
  - 4.1 Quines d'elles estan enfocades amb el teatre social?
  - 4.2 Com sorgeix la teva vocació per l'activitat teatral?

BLOC II: coneixement d'aquesta possible eina teatral en la intervenció del treballador social

5. Com a treballadora social, què creus que podries aprofitar del teatre social?

6. Coneixes algunes tècniques o activitats teatrals que puguin ser útils per a la intervenció des del treball social?
7. Opines que el teatre social pot esdevenir una eina per a contribuir a una intervenció social des de la disciplina del treball social?
8. En quins aspectes pot ser beneficiós el teatre en una intervenció social? Quins objectius es poden treballar?
9. Creus que fent ús les eines del teatre, el professional podria intervenir per promoure transformacions a dificultats o necessitats de les persones i la societat?
- 9.1 Quins aspectes creus que poden influenciar en aquest procés de canvi i quins hauria de tenir en compte el professional?
10. Quines són les dificultats que poden sorgir alhora d'utilitzar el teatre com metodologia d'intervenció social?
11. En quins àmbits creus que, alhora de realitzar una intervenció social, es podrien utilitzar tècniques dramàtiques, que ajudin a desenvolupar habilitats personals per generar canvis, resoldre conflictes o algun malestar emocional?
12. Quines experiències has tingut on s'hagi emprat el teatre com una finalitat social?

BLOC III: com repercuteix l'activitat teatral a les persones i a la pràctica professional

13. Des de les arts escèniques, l'expressió artística i la reflexió- acció col·lectiva podrien incentivar el canvi, potenciar l'empoderament o resiliència a les persones a nivell individual, social i cultural?
14. Seria beneficiós el teatre social com eina per estimular canvis positius en les persones, com ara per promoure el desenvolupament en habilitats deficitàries a causa d'alguna problemàtica, o per contribuir al desenvolupament social dels individus? Argumenta la teva resposta.
15. Què opines sobre la participació del subjecte en aquest procés en general?

GUIÓ D'ENTREVISTA: PARTICIPANTS DEL PROJECTE: DALE RECUERDOS

BLOC I. Dades personals

1. Nom i Cognoms:
2. Data de naixement:
3. Lloc de naixement:
4. Experiència laboral:
5. On vius:

BLOC II. Efectes del teatre des de la vessant emocional

6. Quin efecte ha tingut per a tu, al teu dia a dia, participar en aquest projecte?
7. Com t'has sentit en els assajos?
8. Què heu estat fent als assajos? Heu realitzat algun tipus d'exercici (de memòria, sensorials, físics, d'imaginació...)?
9. Creus que la teva manera d'ésser i personalitat han influenciat el teu comportament dramàtic en les representacions?
10. De quina manera creus que t'ha enriquit/beneficiat realitzar el taller teatral? Tant a nivell individual com col·lectiu.
11. S'han manifestat emocions interiors que creies que no havies sentit algun cop, o que feia temps que no senties? Quines?
12. Ser participant, t'ha servit per estar millor en tu mateix?
13. Ho recomanaries per poder treballar dificultats o mancances sobre algun aspecte emocional que tingui la persona?
14. T'ha aportat algun canvi personal, social o cultural?
15. Respecte a la participació teatral dels teus companys, has sentit empatia, o t'ha emocionat alguna de les seves històries representades? Per què?
16. El fet de que aquest cop siguis l'actor i no l'espectador, quines sensacions noves t'ha generat? T'ha amplificat la teva capacitat de sentir i expressar-te?
17. Conèixer el teatre social?
  - a. Si la resposta és afirmativa: T'agradaria realitzar algun taller de teatre social?
  - b. Amb quina finalitat?

GUIÓ D'ENTREVISTA: PARTICIPANTS DE TEATRE TANTARANTANA

BLOC I. Dades personals

1. Nom i Cognoms:
2. Data de naixement:
3. Lloc de naixement:
4. Experiència laboral:
5. On vius:

BLOC II. Efectes del teatre des de la vessant emocional

6. Què és per a tu fer Teatre Social?
7. Quin fou el motiu que et portà a realitzar Teatre Social?
8. Quin efecte té, al teu dia a dia, realitzar Teatre Social?
9. Creus que la teva personalitat influeix en l'adquisició del rol dramàtic de les teves escenificacions?
10. De quina manera creus que t'ha enriquit/beneficiat realitzar el taller teatral? Tant a nivell individual com col·lectiu.
11. S'han manifestat emocions interiors que creies que no havies sentit mai, o que feia temps que no senties?
  - a. Si la resposta és afirmativa: Quines?
12. Ho recomanaries per poder treballar dificultats o mancances sobre algun aspecte emocional que tingui la persona?
13. Respecte a la participació teatral dels teus companys, has sentit empatia, o t'ha emocionat alguna de les seves escenificacions?
14. El fet de que aquest cop siguis l'actor i no l'espectador, quines sensacions noves t'ha generat? T'ha amplificat la teva capacitat de sentir i expressar-te?

8.3 Annex III. Model de Consentiment Informat

CONSENTIMENT INFORMAT

Laura Nicolau Bennasar, amb nombre de DNI: **41538704-Z**, i actualment alumna de 4º Curs del Grau de Treball Social, a la Universitat de Barcelona,

INFORMA:

Que està realitzant el seu treball de recerca sobre “El Teatre Social com una eina en la intervenció social des de la disciplina del treball social”.

Aquest estudi té com a finalitat analitzar el teatre social com efecte per a la intervenció social del treballador social, i com aquesta pot contribuir a beneficiar als subjectes participants i alhora al professional de cara a la seva intervenció. Fent així, el Teatre Social com una possible eina per a la intervenció professional i útil també, pel desenvolupament social dels individus, col·lectius i de la societat, contribuint així, al seu desenvolupament d’habilitats necessàries que els permetin resoldre algun malestar emocional, conflictes i generar canvis positius.

Finalment, el que es pretén fer és un abordatge de la implicació i experiències que han tingut alguns professionals, ja siguin de la mateixa disciplina de treball social, com d’altres però amb experiències de teatre social. També la mirada d’alguns participants en teatre social per acabar de donar resposta al que suposaria aquesta eina del teatre social en la intervenció social des de la disciplina del treball social.

La investigació forma part del pla docent de l’assignatura “Treball Final de Grau”.

Si vostè decideix participar, haurà de respondre a unes preguntes mitjançant una entrevista que tindrà una durada de 30 minuts aproximadament. La conversa quedarà gravada i se li sol·licita la seva autorització per citar-lo com informant.

Si té algun dubte sobre aquest projecte, podrà fer les preguntes necessàries durant la seva col·laboració.

Gràcies per la seva participació.

He llegit i entès la investigació que es du a terme. Estic d’acord en participar i donar el meu consentiment per la utilització de la informació extreta de l’entrevista.

Firma:

Sr./Sra. _____

....., a.....de.....del 2017

8.4 Annex IV. Imatge Teatre Social

La següent imatge fou de quan vaig assistir a un dels assaigs del projecte P I (E) C E, del teatre Social Tantarantana, que es fan a l'institut Milà i Fontanals en horari escolar.

Figura 2: Assaig teatral. “ P I (E) C E” de L. Nicolau, 2017, *fotografia*